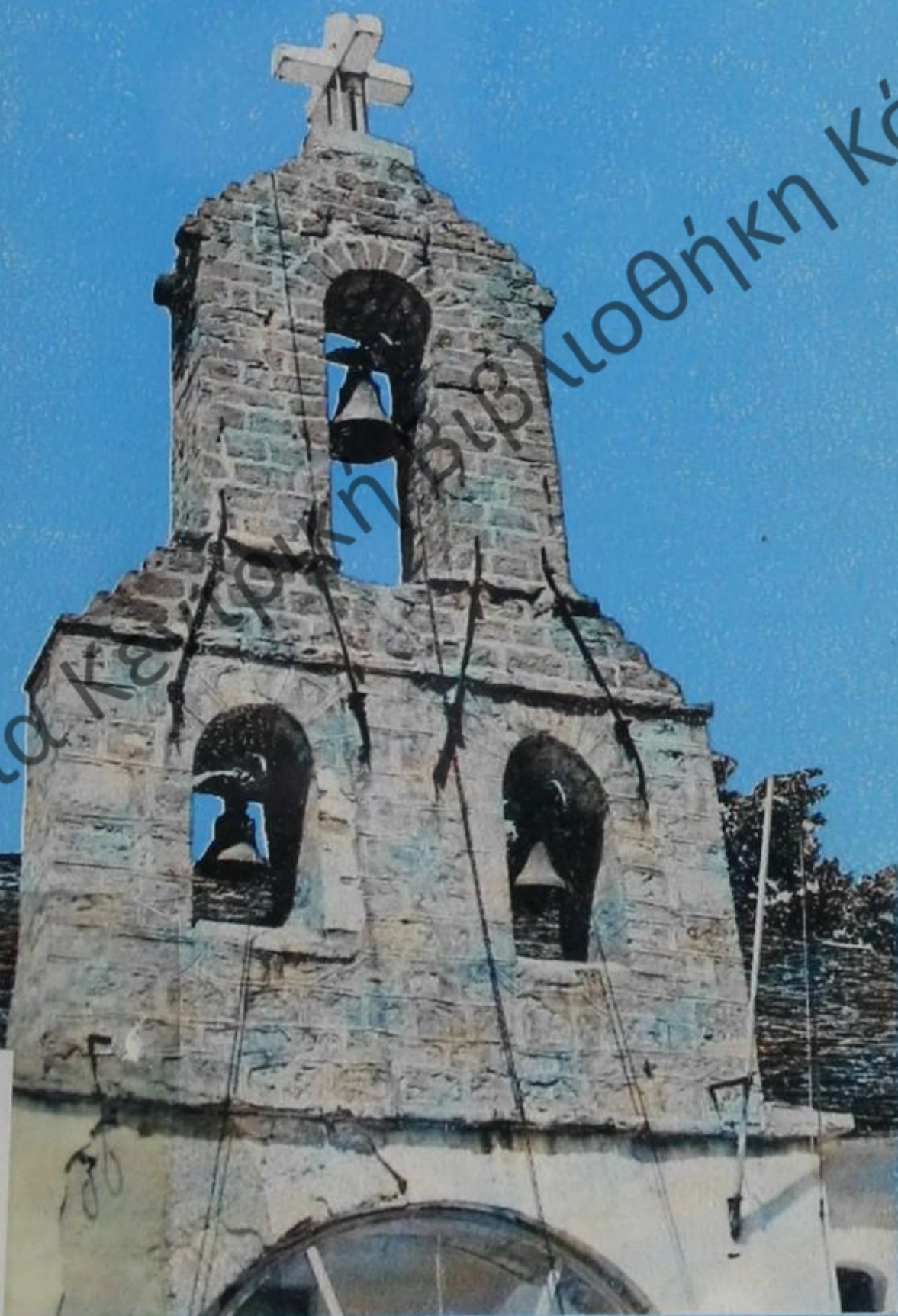

Πρεσβ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΔΗΜ. ΤΑΤΣΗ

ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

Ίστορικά στοιχεία

200 δεχ

1983

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

Ίστορικά στοιχεία

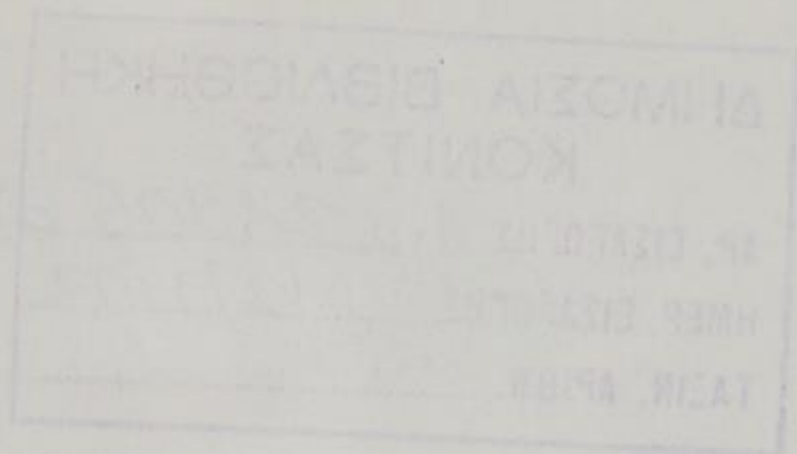
Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ (ΙΤΥΕ)

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

Πρεσβ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΔΗΜ. ΤΑΤΣΗ

ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

Ἱστορικά στοιχεία

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

1983

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ *Αγρ. 28906 (α)*

ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ *8/2/1993*

ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ. *949.53 ΤΑΤ*

κωδ. εγγ. 6606

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	7
Α' Εισαγωγικά	9
Β' Οί 18 Ἐκκλησίες	15
Γ' Ἡ Ἁγία Τριάδα	19
Δ' Τά Ἱερά κειμήλια	22
Ε' Ἐρευνα στά ἐρείπια	36
ΣΤ' Ὁ Ἅγιος Δημήτριος	37
Ζ' Ἡ Ἁγία Παρασκευή «ΠΕΡΓΟΥΛΙΑΣ»	38
Η' Ὁ Ἅγιος Γεώργιος	39
Θ' Παναγία ἡ Λαμποβίστρα	43
Ι' Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος	46
ΙΑ' Ὁ Ἅγ. Νικόλαος τῆς «Κάτω Χώρας»	47
ΙΒ' Συμπέρασμα	49

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
Ν. ΔΙΣΤΡΑΤΟΥ
ΜΕΛΕΤΗΤΩΝ ΚΟΝΙΤΣΑΣ
1911

Επιμόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ μικρὴ ἐργασία πού ἀκολουθεῖ, δέν εἶναι τίποτε περισσότερο ἀπὸ μιὰ ἐπιμελὴ συγκέντρωση διαφόρων ἱστορικῶν στοιχείων, πού σχετίζονται κυρίως μέ τίς ἐκκλησίες τῆς ἀκριτικῆς Καστάνιανης Πωγωνίου. Μιὰ προσπάθεια νά διατηρηθοῦν στή μνήμη τῶν νεωτέρων ὅσα ἀπέμειναν ἀπὸ παλιότερες καλύτερες ἐποχές. Σέ λίγα χρόνια δε θά διακρίνονται τά σημερινά λιθοσώρια!

Ἴσως τά ἱστορικά στοιχεῖα πού δημοσιεύουμε νά βοηθήσουν κάποτε ἐκεῖνον πού, διαφλεγόμενος ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τήν γενέτειρά του, θά ἀποφασίσει νά γράψει τήν ἱστορία τῆς Καστάνιανης. Καί καλό εἶναι νά μή ἀργήσει αὐτό τό ἔργο νά πραγματοποιηθεῖ, γιατί ὅσο περνάει ὁ καιρός φεύγουν οἱ γέροντες, αὐτοί πού πολλά γνωρίζουν γιά τήν περασμένη ζωή τοῦ τόπου. Οἱ παλιοί ἄνθρωποι, αὐτοί πού γεννήθηκαν καί πόνεσαν στήν Καστάνιανη, εἶναι πολύτιμες πηγές πληρο-

φοριῶν καί ἐμψυχωτές τῶν ὠραίων παραδόσεων,
πού δυστυχῶς στίς μέρες μας ἔχουν ἀτονήσει.

Ἡ ἐργασία ἐκτός ἀπό τόν ἱστορικό της χαρα-
κτήρα, ὑπηρετεῖ καί ἓνα πρακτικό σκοπό: νά κατα-
γράψει τά ἱερά κειμήλια τῆς ἐνορίας Ἁγίας Τριάδος
Καστάνιανης, πού εἶναι καί τά μοναδικά τοῦ χωριοῦ.

Εἶναι τέλος περιττό νά σημειώσουμε ὅτι ἡ προσ-
πάθειά μας, πού ἀρκετό κόπο καί χρόνο χρειάστηκε
γιά νά δεῖ τό φῶς τῆς δημοσιότητας, εἶναι καί μια ἐπι-
πλέον ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης τοῦ κοπιάσαντος πρὸς τήν
παραμεθόρια Καστάνιανη.

Στό κείμενο χρησιμοποιοῦμε τό παλιό ὄνομα τοῦ
χωριοῦ, γιατί ἐκτός ἀπό τή δική μας προτίμηση, εἶναι
καί ὄλων τῶν χωριανῶν ἐπιθυμία νά προφέρουν τό
παλιό ὄνομα: ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗ.

Καστάνιανη, Καλοκαίρι 1983

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΔΗΜ. ΤΑΤΣΗΣ

Ἱερεὺς - Διδάσκαλος

ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

Ἱστορικά στοιχεία

Α' ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ἡ Καστάνιανη Πωγωνίου εἶναι σήμερα ἓνα μικρό χωριό. Βρίσκεται ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς πατρίδας μας μέ τή Βόρειο Ἡπειρο. Οἱ μόνιμοι κάτοικοι εἶναι ὑπερήλικες, περί τούς 150. Ἐλάχιστοι εἶναι οἱ μή συνταξιοῦχοι. Μετριοῦνται στό δάκτυλα τοῦ ἑνός χεριοῦ. Συνηθισμένο φαινόμενο στήν ἐποχή μας καί ἰδίως στήν ἐπαρχία Πωγωνίου. Ὁ πληθυσμός ὅμως τῆς Καστάνιανης αὐξάνεται τήν Ἀνοιξη καί τό Καλοκαίρι, γιατί ἔρχονται στίς πατρογονικές ἐστίες οἱ ταξιδεμένοι. Κατά τό πανηγύρι - τώρα γίνεται στίς 15 Αὐγούστου-μαζεύονται σχεδόν ὅλοι οἱ Καστανιανίτες, ὅπου καί νά βρίσκονται, καί διοργανώνουν κοινό τραπέζι στήν πλατεία τοῦ χωριοῦ⁽¹⁾.

(1). Εἶναι πολύ ὁμορφο τό ἔθιμο νά ζώνονται οἱ νεώτεροι τίς ποδιές καί νά σερβίρουν 600 μερίδες «κοφτό» - κομμένο σιτάρι μαγειρεμένο μέ κρέας - καί φασόλια. Συμμετέχουν ὅλοι οἱ χωριανοί. Στό τέλος προσφέρουν καί χρήματα γιά τόν ἐξωραϊσμό τοῦ χωριοῦ.

Μπροστά ὅμως ἀπό ἕναν αἰῶνα, τό χωριό Καστάνιανη (σημ. Καστανή) ἦταν κωμόπολη. Εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἡ πληροφορία τοῦ Ἰωάννη Λαμπρίδη πού περιέχεται στό ἔβδομο τεῦχος τῶν «Ἡπειρωτικῶν Μελετημάτων» (Πογωνιακά), σελ. 36, τοῦ 1889⁽²⁾. Τήν μεταφέρουμε προκειμένου νά σχηματίσουμε μιά ἰδέα γιά τήν Καστάνιανη τοῦ χθές καί βέβαια γιά νά φανεῖ καλύτερα ἡ σημερινή παρακμή της. Πρέπει ὅμως νά σημειώσουμε ὅτι καί οἱ σημερινοί νέοι τῆς Καστάνιανης ἀγαποῦν τόν τόπο τους, γεγονός πού χαροποιεῖ τούς γονεῖς τους, γιατί δέν θά κοπεῖ ἡ ἀλυσίδα τῆς διαδοχῆς. Οἱ μεγαλύτεροι ἐλπίζουν ὅτι καί τά παιδιά τους θά τρέφουν τήν ἴδια ἀγάπη γιά τό χωριό. Ἐπίσης ἡ συμβολή τῆς Ἀδελφότητος «Ἡ ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΣ» στήν πρόοδο τοῦ χωριοῦ εἶναι μεγάλη⁽³⁾.

Γράφει λοιπόν ὁ Λαμπρίδης:

«Ἡ Καστάνιανη ἠριθμεῖ οἶκογ. 1.200, ἐκκλησίας δέ 18, ἐξ ὧν καί ἡ τῆς Ἀγίας Μαρίνης, παρ' ἣν καί νῦν ὕδωρ ἀναβλύζει. Σημειωτέον δέ, ὅτι περί τόν ναόν τοῦτον ὑπάρχουσι πολλοί τάφοι καί πέντε ἕτεροι χριστιανικοί ναοί ἀπέχοντες ἕκαστος ἀπό τῆς θέσεως ταύτης καί ἀπ' ἀλλήλων 10'. Πλήν δέ τούτων καί ἑτέρους δώδεκα ἀριθμεῖ ἡ κοινότης αὕτη καί νῦν ναούς, ἐξ ὧν οἱ

(2). Κυκλοφόρησαν πανομοιότυπα σέ ἕνα τόμο τά 10 τεύχη τῶν Μελετημάτων ἀπό τήν Ἑταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν τό 1971.

(3). Ἰδρύθηκε τό 1926 καί ἐδρεύει στήν Ἀθήνα. Τό πρῶτο ξεκίνημα εἶχε γίνει παλιότερα στήν Κωνσταντινούπολη τό 1908. Στίς συνεχεῖς προσπάθειες τῆς Ἀδελφότητος ὀφείλεται καί ἡ ἰδρυση τοῦ μαθητικοῦ Οἰκοτροφείου, πού λειτουργεῖ ἀπό τόν Ε. Ο. Π. Οἱ μαθητές τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου δίνουν μιά ζωντάνια στό χωριό, ἰδίως τό χειμῶνα, πού οἱ κάτοικοι περιορίζονται στά σπίτια τους.

τρεις απέχουσιν ανά μίαν ὥραν ἀπό τοῦ χωρίου. Ἡ πολίχνη αὕτη καί ἐκτεταμένα εἶχεν ἄλλοτε ὄρια διήκοντα τό μὲν μέχρι τῶν χωρίων τῆς Τσιαμουρίας, Λειᾶς καί Μπαμπουρίου, τό δέ μέχρι τοῦ χωρίου Λόγγου τοῦ τμήματος Δροπόλεως. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Μαρίνης μόλις νῦν μετά τοῦ χωρίου ἐνοῦται, ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ ἄλλοτε κειμένη».

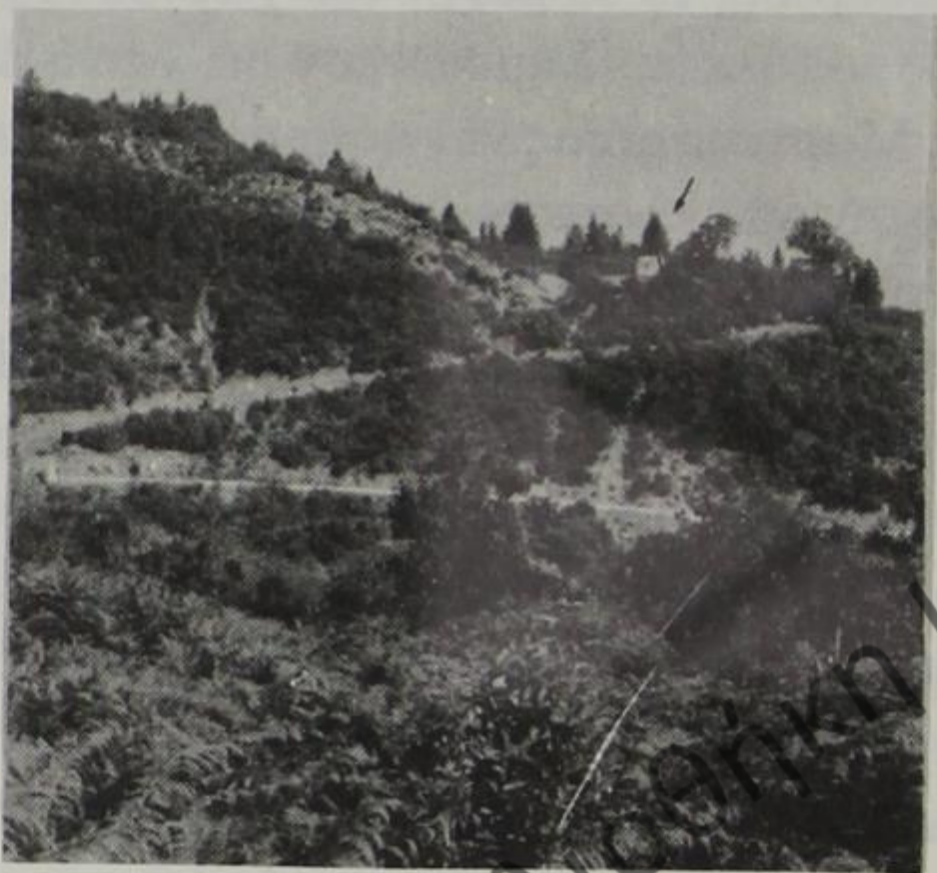
Ἀπό τίς 18 ἐκκλησίες πού ἀναφέρει ὁ Λαμπρίδης (δέν ὑπολογίζει τόν κεντρικό ναό τῆς Ἁγίας Τριάδος), σήμερα καμιά δέ διατηρεῖται σέ καλή κατάσταση. Σέ μερικές ὑπάρχουν τοῖχοι πού ἀντέχουν ἀκόμη στά χτυπήματα τοῦ χρόνου. Ἐξι μόνο, ἀπ' τίς 18, μπορεί κανεῖς σήμερα νά ἐπισκεφθεῖ, ἐκτός φυσικά τίς νέες πού χτίστηκαν τά τελευταῖα χρόνια. Ἀπ' τίς παλιές μόνο αὐτές ὑπάρχουν, σέ ἐρειπώδη κατάσταση.

Τά τελευταῖα χρόνια καταβάλλονται προσπάθειες ν' ἀνοικοδομηθοῦν τά γύρω ἀπό τό χωριό ἐξωκκλήσια. Ἐτσι πρό δωδεκαετίας ξαναχτίστηκε ἡ Μεγάλη Πανα-

Ἡ Μεγάλη Παναγιά.

για (1971), πού τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Τό 1975 μέ πρωτοβουλία ἰδιωτῶν χτίστηκε ὁ Ἅγιος Μηνᾶς. Τό 1981, Παρασκευή τῆς Διακαινησί-

Ὁ Ἅγιος Μηνᾶς.

μου, πρωτομαγιά, ἐγκαινιάστηκε ἡ Παναγοπούλα (Ζωοδόχος Πηγή), ἐνώ τό 1982, στίς 30 Ἰουνίου, ἡ ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων μέσα στό χωριό. Ἡ Παναγιά καί ἡ Παναγοπούλα χτίστηκαν ἀπό τήν ἐνορία μέ τήν συμπαράσταση τῶν κατοίκων, ἐνώ οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι χτίστηκαν ἀπό ὀμάδα Καστανιανιτῶν μέ τήν πρωτοβουλία τοῦ Νικολάου Κ. Γιάχου.

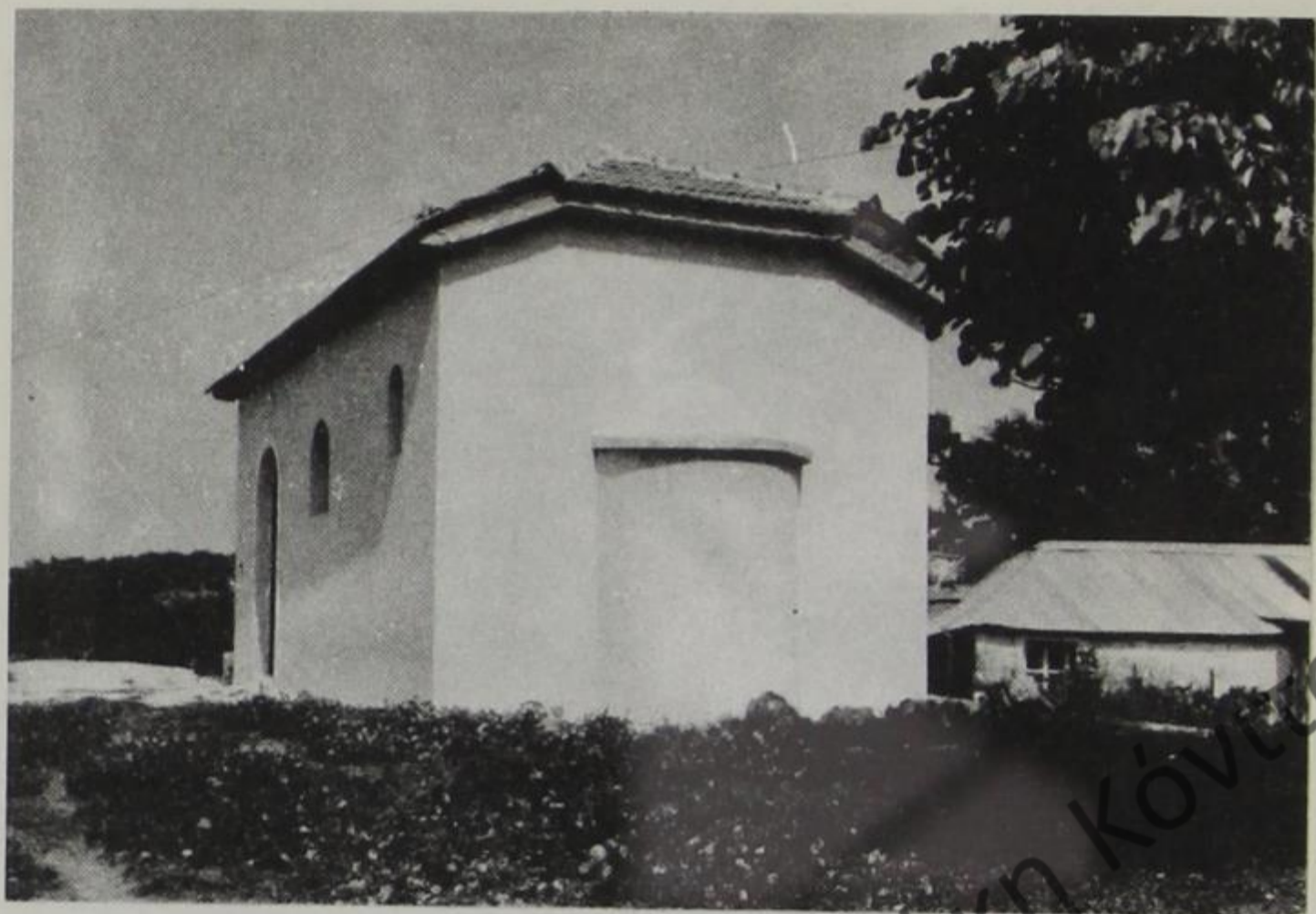
Ἐπίσης, στήν «Πάνω Χώρα» χτίστηκε, στήν τοποθεσία τῆς παλιᾶς Ἁγίας Παρασκευῆς ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (1982) μέ δαπάνες τοῦ Μιχάλη Ἰ. Μπούρα εἰς μνήμην τοῦ υἱοῦ του Γρηγορίου. Λίγο πιο πέρα ἀποπερατώθηκε ἡ Ἁγία Βαρβάρα (1983) μέ δαπάνες καί φροντίδα τῆς ἐνορίας. Πρός ἀποφυγήν παρεξηγήσεων δέν σημειώνουμε ὀνόματα δωρητῶν.

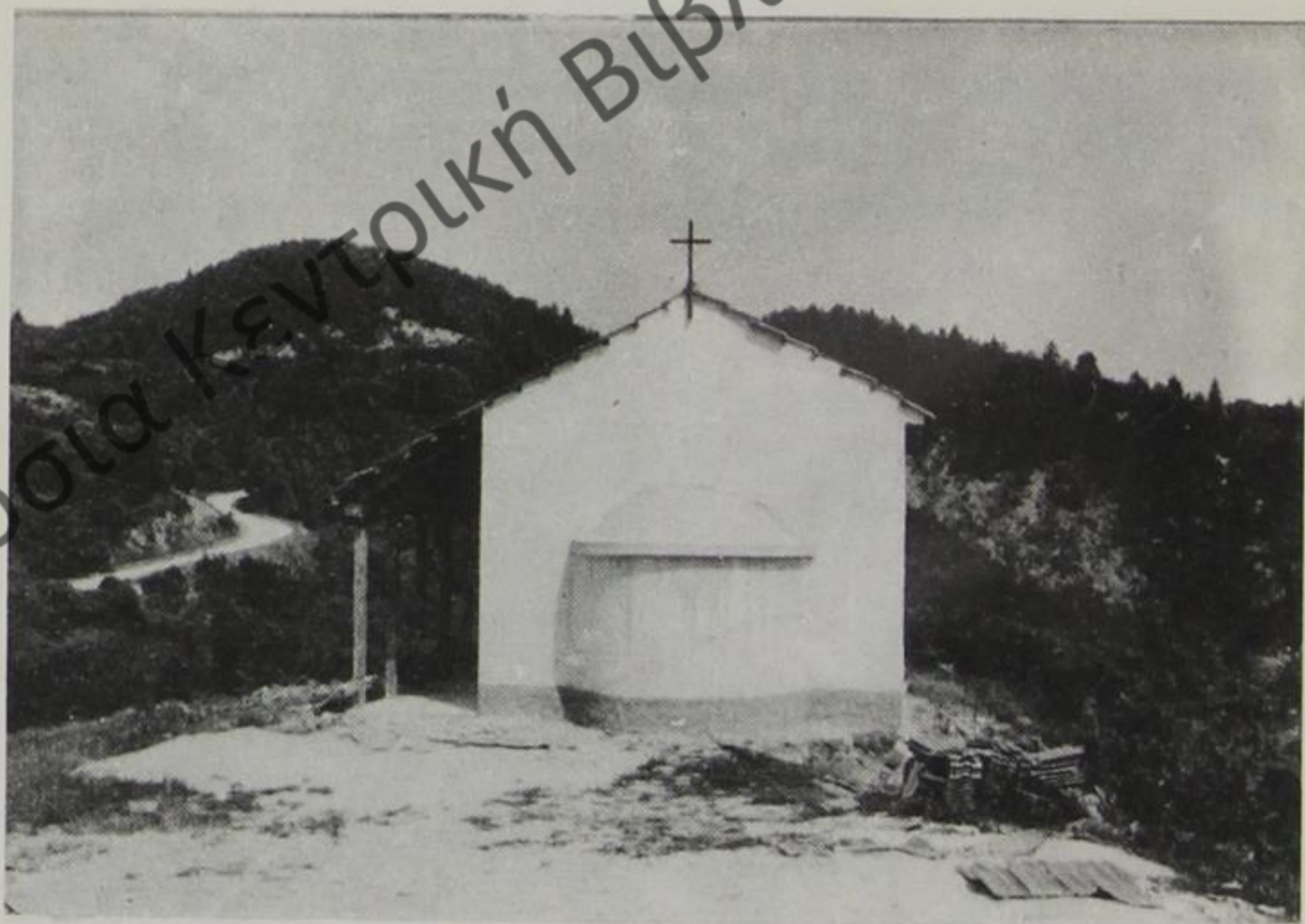
Ἡ Παναγοπούλα.

Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος.

Ἡ Ἁγία Βαρβάρα.

Β' ΟΙ 18 ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

Ίσως ἐδῶ θά πρέπει νά κάνουμε ἐκτενέστερο λόγο γιά τίς 18 ἐκκλησίες τῆς Καστάνιανης, πού σήμερα ἀπ' τίς περισσότερες ἔχουν χαθεῖ καί τά ἴχνη. Τά ὀνόματά τους διατηροῦνται στίς τοποθεσίες πού ἦταν χτισμέ- νες⁽⁴⁾.

Ἡ παλιά Παναγοπούλα (1821).

Σημειώνουμε τίς ἐκκλησίες ἀρχίζοντας ἀπό τήν Παναγοπούλα. Τό παλιό ἐξωκκλήσι χρονολογούμενο ἀπό τό 1821 τό περιποιόταν ὁ Στεφανῆς Νούσης. Τό 1920 μετατράπηκε σέ φυλάκιο.

(4). Στίς θέσεις ὅπου παλιά ὑπῆρχαν ἐκκλησίες καλό εἶναι νά χτιστοῦν μικρά εἰκονίσματα μέ ἀνάλογες ἐπιγραφές. Ἔτσι θά θυμοῦνται οἱ νεώτεροι τήν εὐσέβεια τῶν παππούδων τους. Ἢδη σέ μερικές τοποθεσίες ὑπάρχουν τέτοια εἰκονίσματα.

Πιο κάτω υπάρχει ή **Μεγάλη Παναγιά**. Ἡ παράδοση συνδέει τήν παλιά ἐκκλησία μέ τήν ιερά Μονή Μακραλέξη. «Ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας λένε, βρισκόταν πρό τῆς κτίσεως τοῦ μοναστηριοῦ στό ἐξωκκλήσι «Παναγιά» τοῦ χωριοῦ Καστάνιανη. Ἐκεῖ μετέστη καί πῆγε σέ μία χαράδρα, κοντά στή σημερινή τοποθεσία τοῦ μοναστηριοῦ, ὅπου ὑπῆρχε τότε ἀσκηταριό μέ ξακουσμένους ἀγίους μοναχούς. Ἡ ἐμφάνιση τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνας ἐντυπωσίασε τούς μοναχούς, οἱ ὁποῖοι θελήσανε νά τή μεταφέρουν στήν ἀρχική της θέση. Καί πάλι ή εἰκόνα ἔφυγε καί πῆγε στόν ἴδιο τόπο. Ἐτσι ἀπεφάσισαν νά κτίσουν πρός τιμήν της τό μονα-

Ἡ ιερά Μονή Μακραλέξη. (16ος αἰώνας).

στήρι»⁽⁵⁾. Ο Ν. Μυστακίδης λέγει ότι η Παναγιά κτίσθηκε τό 1482⁽⁶⁾. Η παράδοση επίσης λέγει ότι ἦτανε ἐκεῖ μεγάλο μοναστήρι.

Σέ κοντινή ἀπόσταση, Β τῆς Παναγιᾶς, εἶναι ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος (1836). Κοντά στήν Παναγοπούλα, σ' ἓνα κωνικό κατάφυτο λόφο ἦταν ὁ

Ὁ ἅγιος Εἰσατάθιος. Τοιχογραφία τῆς μονῆς Μακραλέξη.

(5). Πρὸςβ. Διονυσίου Δ. Τάτση, Ἡ ἱερά μονή Μακραλέξη - Πωγωνίου, Ἰωάννινα 1982, σελ. 8. Πρόκειται γιὰ ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» τοῦ 1982. Τὸ μοναστήρι αὐτὸ σήμερα εἶναι ἐγκαταλελειμμένο. Εἶναι χτισμένο στὸ βουνὸ Μουργκάνα καὶ χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν 16ο αἰῶνα. Τὸ 1954 χαρακτηρίστηκε «ἱστορικὸν διατηρητέον Μνημεῖον» (Φ.Ε.Κ ὑπ' ἀριθμ. 143, τ. Β', τῆς 15 Ἰουλίου 1954), χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι καταβλήθηκε κάποια προσπάθεια νὰ συντηρηθεῖ.

(6). Αἱ κυριώτεραι ἱστορικαὶ εἰδήσεις τῆς κώμης Καστάνιανης, στήν ἐφημ. «Ἡπειρος», φ. 24-25 τοῦ 1909. Εἶναι ἐνδιαφέροντα τὰ ὅσα γράφει ὁ Μυστακίδης καὶ ἀποτελοῦν σημαντικὴ, πολύτιμη θὰ λέγαμε, πηγή γιὰ τὸν ἱστορικὸ πού θὰ ἀναλάβει νὰ γράψει γιὰ τὴν Καστάνιανη. Φωτοτυπία τοῦ δημοσιεύματος τοῦ Μυστακίδη εὐγενῶς μᾶς ἔστειλε ὁ καστανιανίτης γυμνασιάρχης Εὐάγγελος Πριώνης, τὸν ὁποῖο εὐχαριστοῦμε καὶ ἀπὸ τούτῃ τῇ θέσῃ.

Ἅγιος Ἀθανάσιος καί παρακάτω ὁ Ἅγιος Γεώργιος (1820).

Μέσα στό χωριό οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι καί στό νεκροταφεῖο ὁ Ἅγιος Δημήτριος. Ὁ Μυστακίδης γράφει ὅτι ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων κτίσθηκε τό 1777 καί ἀγιογραφήθηκε τό 1808, ἐνῶ ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἦταν κεντρικός ναός τοῦ χωριοῦ πρό τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων.

Σέ ἀπόσταση 15' βρίσκεται ὁ Ἅγιος Νικόλαος τῆς «Κάτω Χώρας». Στήν τοποθεσία «Περγουλιά» ὑπάρχει ἡ Ἁγία Παρασκευή (1801).

Ἄλλα ἐξωκκλήσια πρὸς τό μέρος τῆς «Πάνω Χώρας» ἦταν: ἡ Ἁγία Κυριακή, ἡ Ἁγία Βαρβάρα, ἡ Ἁγία Παρασκευή καί ἡ Ἁγία Μαρίνα, πού ἦταν ἐκκλησία φημισμένη καί κεντρική. Δυστυχῶς δέν ἔχουμε ἱστορικά στοιχεῖα. Ἐκεῖ κοντά ὁ Ἅγιος Μηνᾶς, πού εἶχε χτιστεῖ ἀπό τόν Ἰωάννη Εὐαγγέλου Μπούρα. Καί σέ μιὰ σειρά περίπου ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ὁ Ἅγιος Χριστόφορος καί ὁ Προφήτης Ἡλίας. Τέλος Ν τοῦ χωριοῦ ἡ Γέννηση τῆς Θεοτόκου ἡ ἐπονομαζόμενη Λαμποβίστρα.

Γιά μερικά ἀπό τά παραπάνω ἐξωκκλήσια θά κάνουμε ἰδιαίτερο λόγο στή συνέχεια.

Γ' Ἡ ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΔΑ

Ὁ ἱερός ναός τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι ὁ κεντρικός ναός τῆς Καστάνιανης. Βρίσκεται στό κέντρο τοῦ χωριοῦ, στήν πλατεία, καί μαζί μέ τό σχολεῖο ⁽⁷⁾, τό πηγάδι καί τά αἰωνόβια φλαμούρια ἀποτελοῦν τό ὠραιότερο μέρος τῆς Καστάνιανης. Τελευταῖα μάλιστα ὁ χῶρος τῆς πλατείας ἔχει διαμορφωθεῖ καί πλακοστρωθεῖ ⁽⁸⁾.

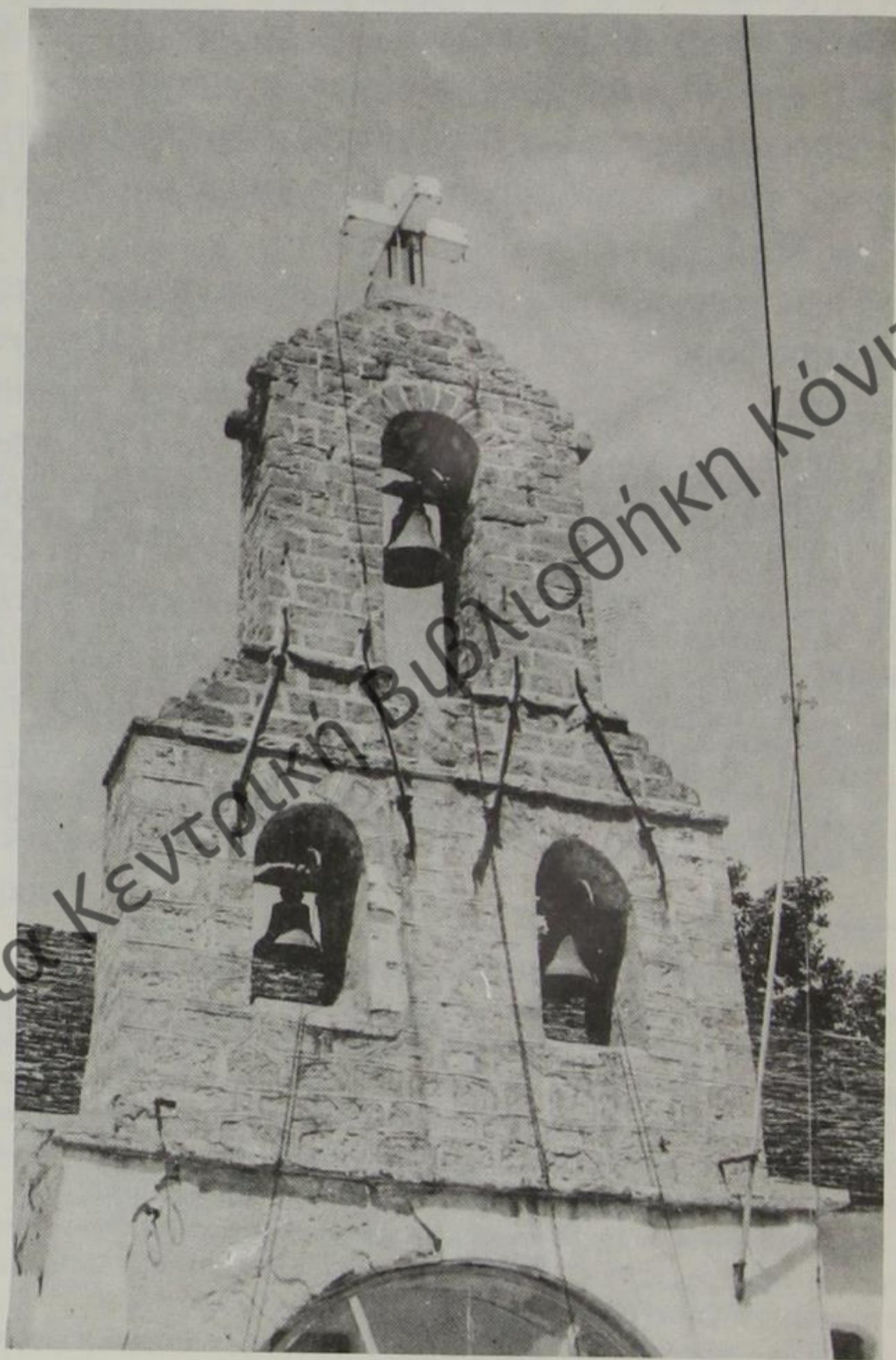
Τρεῖς χρονολογίες ὑπάρχουν ἐντοιχισμένες πού μᾶς πληροφοροῦν πότε χτίστηκε ἡ ἐκκλησία. Ἡ πρώτη εἶναι στό ἱερό ἀπ' ἔξω, ἀκριβῶς πάνω ἀπό τό παραθυράκι. Δέν εἶναι εὐκόλη ἡ ἀνάγνωσή της, γιατί τό ψηφίο τῶν δεκάδων εἶναι δυσανάγνωστο. Νομίζουμε ὅτι γράφει: «1858 αὐγούστου». Ἡ ἄποψή μας ἐνισχύεται ἀπό τό ἐξῆς γεγονός: Μέχρι τό 1858 στό μέρος πού ὑπάρχει σήμερα ὁ ναός τῆς Ἁγίας Τριάδος ὑπῆρχε μιά «κούλια», δηλ. «κτίριο ὅπου κατοικοῦσε ὁ τσιφλικάς τοῦ χωριοῦ ἢ τό προσωπικό του καί τό ὅποιο χρησίμευε καί γιά ἀποθήκη τῶν σιτηρῶν τοῦ τσιφλικιοῦ» ⁽⁹⁾. Αὐτή

(7). Στή δυτική πλευρά τοῦ σχολεῖου, ἐπάνω δεξιᾶ καθῶς βλέπουμε, ὑπάρχει ἕνα ἀκονίδι μέ δυό χρονολογίες: 1851-1873. Μποροῦμε εὐκόλα νά συμπεράνουμε ὅτι σχολεῖο καί ἐκκλησία εἶναι τῆς ἴδιας περίπου ἐποχῆς. Οἱ παλιοί ἄνθρωποι, οἱ πικραμένοι ὀρθόδοξοι Ἕλληνες, φρόντιζαν νά εἶναι κοντά - κοντά τά γράμματα καί ἡ πίστη. Σήμερα κάτι τέτοιο, ἀν δέν τό θεωροῦμε ἀπαράδεκτο, τό δεχόμαστε μέ ἀδιαφορία. Φτάσαμε μάλιστα στό σημεῖο νά ἐμποδίζουμε τό χτίσιμο νέων ναῶν σέ κεντρικά μέρη προβάλλοντας χίλιες δυό ἀνόητες δικαιολογίες.

(8). Τά ἔργα ἐξωραϊσμοῦ τῆς πλατείας ἔγιναν ὅταν ἦταν πρόεδρος Κοινότητος ὁ Σπυρίδων Τσεμπέρης (1979 - 1982) μέ τήν συμπαράσταση καί τῆς Ἀδελφότητος πού πρόεδρος της ἦταν ὁ Ἀθανάσιος Ντόνας.

(9). Εὐαγγέλου Ἀθ. Μπόγκα, Τά γλωσσικά ιδιώματα τῆς Ἠπείρου, τόμος Α' Ἰωάννινα 1964, σελ. 181.

τήν Κούλια τήν εἶχε χτίσει ὁ Ἄλῃ πασᾶς καί κατά τό 1858 οἱ Καστανιανίτες μέ ἔξυπνο τρόπο κατάφεραν νά τήν μετατρέψουν σέ ἐκκλησία, μετά βέβαια ἀπό ἔντα-

Τό καμπαναριό τῆς Ἁγίας Τριάδος.

τική ἐργασία δύο μπουλουκιῶν πού βάσταξε 25 μέρες⁽¹⁰⁾. Τό 1858 εἶναι ἡ χρονολογία πού ἄρχισε τό χτίσιμο τοῦ ναοῦ ἢ ἡ μετατροπή τῆς Κούλιας σέ ἐκκλησία.

Ἡ δεύτερη χρονολογία βρίσκεται στή νότια πλευρά, δεξιά, ἐπάνω στή γωνία, σκαλισμένη σέ ἀγκωνάρι μέ καλλιτεχνικό τρόπο. Εἶναι τό 1861. Ἡ τρίτη εἶναι στήν κορυφή τοῦ καμπαναριοῦ. Ἔχει βαθύ σκάλισμα, ἀλλά τό ψηφίο τῶν δεκάδων δέν μοιάζει μέ ἀραβικό ἀριθμό. Ἄν τό διαβάσουμε 6 τότε γράφει 1860. Αὐτό βέβαια μέ κάποια ἐπιφύλαξη. Ἀπό τίς παραπάνω χρονολογίες συμπεραίνουμε ὅτι ὁ ναός τῆς Ἁγίας Τριάδος χτίστηκε στό διάστημα 1858 μέχρι 1861.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ πέτρινη ἐπιγραφή πού ξανατοποθετήθηκε στήν καινούργια τοιχοποιία τοῦ πηγαδιοῦ. Στή μέση φέρει ἕνα μεγάλο σταυρό καί γράφει σέ τέσσερις στίχους:

«ΙΔΡΥΤΑΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ
ΠΑΠΑΔΗ/ΜΗΤΡΙΟΣ ΤΣ(Ι)ΑΒΙΔΗΣ/
ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑ ΔΟΥ(Ν)ΑΣ/ΕΝ ΕΤΕΙ 1875 ΜΗΝΙ
ΙΩΛΙΩ 10».

(10). Τίς πληροφορίες αὐτές μᾶς τίς δίνει ὁ Ἀθανάσιος Τασίδης στή βιογραφία πού εἶχε γράψει γιά τόν καπετάνιο Τσιασίδη καί εἶναι δημοσιευμένη στήν «Ἡπειρωτική Ἑστία» (Ἰούνιος 1955) μέ τήν ἐπιμέλεια τοῦ γυμνασιάρχου Εὐαγγέλου Πριώνη.

Δ' ΤΑ ΙΕΡΑ ΚΕΙΜΗΛΙΑ

Ἐκ τῶν παλιῶν ἐκκλησιῶν μεταφέρθηκαν παλιότερα πρὸς φύλαξη στὸν κεντρικὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Τριάδος εἰκόνες καὶ τεμάχια τέμπλων. Ἐτσι σήμερα σώζονται μερικὰ ἀξιόλογα κειμήλια, πού βέβαια δέν πρέπει νά ἰσχυριστοῦμε ὅτι εἶναι μεγάλης βυζαντινῆς τέχνης. Ἐχουν ὅμως ἀξία καὶ πρέπει νά φυλάγονται μέ προσοχή καὶ ἰδιαίτερη εὐλάβεια.

Στὶς ἱερὲς αὐτὲς εἰκόνες, πού χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸν 19ο αἰῶνα, ὑπάρχουν ἐνδιαφέρουσες ἐνδείξεις. Αὐτὲς τὶς ἐνδείξεις τὶς συγκεντρώσαμε μέ ἐπιμέλεια καὶ τὶς δημοσιεύουμε πρὸς κάτω. Συγχρόνως, ὅπου χρειάζεται, κάνουμε καὶ μιά σύντομη περιγραφή τῆς εἰκόνας. Παράλληλα μέ τὴ συλλογὴ τῶν ἐνδείξεων γίνεται καὶ ἡ καταγραφή τῶν κειμηλίων. Γι' αὐτὸ ἀναφέρουμε καὶ τὶς εἰκόνες ἐκεῖνες πού δέν ἔχουν ἐνδείξεις.

Σημειώνουμε ἐδῶ ὅτι ὁλόκληρο τὸ τέμπλο τῆς Ἁγίας Τριάδος μαζί μέ τὶς εἰκόνες, εἶναι ἔργο τῆς ἀρχῆς τοῦ 20οῦ αἰῶνα καὶ γι' αὐτὸ δέ θά μᾶς ἀπασχολήσει. Ἀναφέρουμε μόνον ὅτι οἱ εἰκόνες εἶναι ἔργα τοῦ «Ἁθα. Ἰ. Ἀλέξη, 1901. Ἐν Δελβινακίῳ»⁽¹¹⁾.

1. Εἰκόνες ἀπὸ τὴν παλιὰ ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Ἡ παράδοση ἀναφέρει ὅτι πρὸ τοῦ 1860 ἦταν κεντρικὸς ναὸς τοῦ χωριοῦ. Μάλιστα μέχρι σήμερα

(11). Οἱ εἰκόνες τοῦ ἀγιογράφου Ἀλέξη δέν εἶναι βυζαντινῆς τεχνοτροπίας. Εἶναι ἀναγεννησιακῆς μέ σαρκώδη πρόσωπα καὶ χρώματα ὄχι ἐντυπωσιακά. Κυριαρχεῖ τὸ πράσινο σὲ πολλὰ ἀποχρώσεις. Ὁ Ἀλέξης εἶχε ταλέντο. Κάποτε πρέπει νά μελετηθεῖ τὸ ὅλο ἔργο του πού εἶναι σκορπισμένον σὲ πολλοὺς ναοὺς.

βλέπουμε λείψανα παλιοῦ νεκροταφείου, κάτι πού συνηθιζόταν παλιά, δηλ. στόν κεντρικό ναό νά ὑπάρχει χῶρος γιά τόν ἐνταφιασμό τῶν νεκρῶν. Ἐπίσης τό μέγεθος τῆς παλιάς ἐκκλησίας ἦτανε πολύ μεγάλο, γεγονός πού ἐνισχύει τήν παράδοση. Γι' αὐτό ὅταν τό 1981 χτιζόταν ἡ νέα ἐκκλησία ἐπιμείναμε νά μή μετακινηθεῖ ἡ θέση τῆς Ἁγίας Τραπέζης, πού μᾶλλον θά εἶναι ἐγκαινιασμένη. Τό τέμπλο τοῦ νέου ναοῦ τῶν Ἁγίων

Ὁ Παντοκράτωρ Κύριος.

Ἐποστολων συναρμολογήθηκε ἀπό κομμάτια τοῦ τέμπλου τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας καί ἀπό ἄλλα πού βρέθηκαν στήν ἐρειπωμένη ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Τρεῖς δεσποτικές εἰκόνες ἔχουμε ἀπό τούς Ἁγίους Ἐποστολους καί μερικά τεμάχια ἀπό τό τέμπλο του.

α' Εἰκόνα « Ο ΠΑΝΤΩΚΡΑΤΩΡ Κ(Υ)ΡΙΟΣ » (0,77×0,62).

Ἡ ἐνδειξη πού βρίσκεται κάτω δεξιά τῆς εἰκόνας ἀναφέρει:

«†ΑΝΗΣΤΩΡΗΘΥ (...) ΤΩΝ ΠΑΝΕΝ (...) / ἘΠΟΣΤΩΛ(Ω)Ν ΕΠΗ (ΤΩΝ) / ΗΜΕΡΟΝ ΤΟΥ ΘΕΟΦΗ / ΛΕΣΤΑΤΟΥ ΔΡΙ / (ΥΝΟΥΠΟΛΕΩΣ) ΚΑΙ ΑΡΓΗ / ΡΟΚΑΣΤΡΟΥ ΚΥ / ΡΗΘ ΚΥΡ ΓΑΒΡΙ / ΗΛ⁽¹²⁾ ΕΠΗΤΡ(ΟΠΕ) / ΒΟΝ(ΤΟΣ) ἘΘΑ(ΝΑΣΙ) / ΟΥ ΗΕΡΕ (ΩΣ) / ΔΥΑ ΧΗ(ΡΟΣ) / ΚΑΜΟΥ (...) / ΑΜ(ΑΡΤΩΛΟΥ) / Β (...)».

(12). Ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἀνδρέας Τρεμπέλας, ἱεροκήρυκας τῆς Μητροπόλεως Δρυινοῦπόλεως, Πωγωνιανῆς καί Κονίτισης, σχετικά μέ τόν καθορισμό τοῦ χρόνου ἱστορίας τῆς εἰκόνας τοῦ Κυρίου μᾶς ἔγραψε:

Πρόκειται περὶ τοῦ Γαβριήλ Γ' (1799-1813 καί 1821 ἢ 1822-1827) (βλ. Βασιλείου Ἀτέση, Μητροπ. πρ. Λήμνου: «Ἐπισκοπαί καί ἐπίσκοποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπό τοῦ 1800 μέχρι σήμερα», ἐν «Ἐκκλησία καί Θεολογία» 111 (1982), σελ. 984. Ἐπίσης: Φωτίου Οἰκονόμου «Ἡ Ἐκκλησία ἐν Βορείῳ Ἡπείρῳ», Ἀθῆναι 1969, σελ. 39 καί «Ἡ ἐν Ἡπείρῳ Ἐκκλησία Δρ/λεως, Πωγ/νῆς καί Κονίτισης», Ἀθῆναι 1971, σελ. 25. Ὡσαύτως καί τό λῆμμα «Δρυινοῦπόλεως, Πωγωνιανῆς καί Κονίτισης Μητρόπολις» ἐν «Θρησκ. καί Ἠθική Ἐγκ/δεία» τόμῳ 5ῳ, στήλη 226-227-228).

Ὁ προκάτοχος τοῦ Γαβριήλ Δοσίθεος καθιέρωσε τόν τίτλον «Δρυινοῦπόλεως καί Ἀργυροκάστρου», διατηρηθέντα μέχρι τοῦ ἔτους 1813. Ἀπό τοῦ 1813 ἕως τοῦ 1832 ὠνομάσθη ἡ ἐπισκοπή: «Δρ/λεως, Χειμάρρας καί Δελβίνου ἄτε ἐνωθεισῶν τῶν δύο αὐτῶν ἐπισκοπῶν μετὰ τῆς Δρ/λεως. Τό 1832 ἀπετέλεσαν μίαν ἐπισκοπήν, τήν τῆς Δρ/λεως, ἣτις προήχθη τό 1835 εἰς Μητρόπολιν τοῦ Οἴκουμ.

Στό ἄριστερό μέρος ὑπῆρχε καί ἄλλη ἔνδειξη πού καταστράφηκε. Φαίνονται μέχρι σήμερα τρία μισά γράμματα. Εἶναι φιλοτεχνημένη μᾶλλον σέ ξύλο παλιότερης εἰκόνας. Ἡ κατάσταση τῆς εἰκόνας δέν εἶναι καλή. Σέ πολλά σημεῖα φάνηκε τό ξύλο. Τό πρόσωπο τοῦ Κυρίου ἔχει καί αὐτό πληγωθεῖ. Ἀπό τήν παραπάνω ἔνδειξη μπορούμε νά μάθουμε περίπου τήν χρονολογία ἰστορήσεως τῶν τριῶν εἰκόνων πού σώζονται ἀπό τούς Ἁγίους Ἀποστόλους. Ὁ τίτλος Δρυινοπόλεως καί Ἀργυροκάστρου διατηρήθηκε μέχρι τό 1813. Ὁ Γαβριήλ πού ἀναφέρεται στήν ἔνδειξη διετέλεσε ὡς Δρυινοπόλεως καί Ἀργυροκάστρου ἀπό 1799 ἕως 1813. Σ' αὐτό τό διάστημα πρέπει νά ἰστορήθηκαν οἱ εἰκόνες.

Β' Εἰκόνα «Η ΚΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ» (0,77×0,62).

Εἰκονίζεται ἡ Παναγία μέ τό Χριστό πού κρατάει σφαῖρα. Εἶναι κατεστραμμένη σέ πολλά σημεῖα. Τό πρόσωπο ὅμως τῆς Θεοτόκου εἶναι ἄθικτο καί τό διακρίνει σοβαρότητα καί γλυκύτητα. Δέν ἔχει ἔνδειξη.

γ' Εἰκόνα «Η ΣΥΝΑΞΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ» (0,77×0,62).

Εἶναι κατεστραμμένη κατά τό μεγαλύτερο μέρος. Διακρίνονται μόνο δύο τρεῖς μορφές Ἀποστόλων.

Θρόνου, μέ ἀριθ. 64 εἰς τό ἰσχύον συνταγμάτιον.

Ὁ Γαβριήλ ἔμεινεν ὡς Δρυινοπόλεως καί Ἀργυροκάστρου ἀπό 1799 ἕως 1813. Ἀπό 1813 ἕως 1821 ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου, πεσών εἰς τήν δυσμένειαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Καί τό 1821 (ἤ 1822) ἕως 1827 ἐκ νέου ἐπίσκοπος Δρ/λεως, Χειμάρρας καί Δελβίνου.

Συνεπῶς, ἐφ' ὅσον ὁ τίτλος Δρυινοπόλεως καί Ἀργυροκάστρου ὑπῆρχε μέχρι τοῦ 1813 (μεταβληθεῖς ἐν συνεχείᾳ), ἔπεται ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ Κυρίου ἰστορήθη μεταξύ τῶν ἐτῶν 1799 - 1813».

δ' Τεμάχια τέμπλου⁽¹³⁾.

Τέσσερα κομμάτια από τόν παλιό ναό, πού ἐκτός από τό σκάλισμα ἔχουν ζωγραφισμένες καί εἰκόνες. Τό πρῶτο εἶναι τρίμορφο (Χριστός, Παναγία καί Πρόδρομος) (0,95×0,34), τό δεύτερο ἔχει τέσσερις Ἀποστόλους καί ἕναν ἄγγελο, τό τρίτο ἔχει ἕξι Ἀποστόλους

Ἡ Κυρία τῶν Ἀγγέλων.

(13). Ὑπάρχουν καί ἄλλα τεμάχια ἀπό τέμπλα διαφόρων ἐκκλησιῶν, τά ὁποῖα δυστυχῶς ἔχουν ὑποστεί τέτοια φθορά ἀπό τό χρόνο πού σήμερα εἶναι ἀπλά ξύλα. Δέν εἶχαν βαθύ σκάλισμα. Οἱ ἀγιογραφίες πού ὑπῆρχαν ἔχουν καταστραφεί.

καί ἕναν ἄγγελο, ἐνῶ τό τέταρτο ἔχει δύο ᾽Αποστόλους. Τά τρία τελευταῖα τεμάχια τοποθετήθηκαν, ὅπως προαναφέραμε, στή νέα ἐκκλησία τῶν ᾽Αγίων ᾽Αποστόλων, ἀφοῦ κόπηκαν οἱ δύο ἄγγελοι. Καί τά τέσσερα μαζί ἀποτελοῦσαν στό τέμπλο τή σειρά τῶν 12 ᾽Αποστόλων, πού συνήθως συναντοῦμε πάνω ἀπό τίς μεγάλες δεσποτικές εἰκόνες.

Τεμάχιο ἀπό τό τέμπλο τῶν ᾽Αγίων ᾽Αποστόλων.

᾽Ολες οἱ παραπάνω εἰκόνες (α, β, γ, δ) εἶναι ἔργα ἀγνώστου σέ μᾶς ἀγιογράφου, λαϊκῆς μεταβυζαντινῆς τεχνοτροπίας, μέ μορφές πένθιμες καί κατανυκτικές. Εἶναι πολύ ἀξιόλογες. Εὐκόλα συμπεραίνουμε ὅτι εἶναι ἱστορημένες τόν ἴδιο χρόνο. ᾽Ο,τι γράψαμε γιά τήν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἰσχύει καί γιά τίς ἄλλες.

2. Εἰκόνες ἀπό τήν ἐκκλησία τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου (Λαμποβίστρα).

α' Εἰκόνα τοῦ ᾽Ιησοῦ Χριστοῦ (0,55×0,40).

Δέν ἔχει ἔνδειξη.

β' Εἰκόνα τῆς Μητέρας τοῦ Θεοῦ Παναγίας (0,55×0,40).

Φέρει τήν ἀκόλουθη ἔνδειξη:

«ΔΕΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ/

στάθη τζούτη καί ΑΔΕΛΦΩΝ/

αὐτοῦ κόστα καί τόν τέκνον/

αὐτου νάτζη καί Χρίστω/

ἐνέτη - 1821 / ἄβγουστός (...)/

δήά χηρώς Ιωάννου/

καί δηάμάντη ἔκ χω/ρήου Βοστήνα».

Ἰησοῦς Χριστός.

Μήτηρ Θεοῦ.

γ' Εἰκόνα τοῦ Προδρόμου (0,55×0,40).

Δέν ἔχει ἔνδειξη.

δ' Τεμάχιο τέμπλου (3,20×0,33).

Στή μέση τρίμορφο καί δεξιά καί ἀριστερά οἱ 12 Ἀπόστολοι. Ἀπό πάνω ὁ Ἐσταυρωμένος μέ τήν Πανα-

γία καί τόν μαθητή Ἰωάννη.

“Ὅλες οἱ παραπάνω εἰκόνες τῆς Λαμποβίστρας εἶναι ἔργα τῶν ἀγιογράφων Ἰωάννη καί Διαμάντη πού κατάγονταν ἀπό τό χωριό Βοστίνα, σημ. Πωγωνιανή.

Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος.

Δέν ἔχουν καλλιτεχνικές ἀξιώσεις. Τά πρόσωπα εἶναι παρατραβηγμένα. Χρησιμοποιήθηκαν ὅμως καλά

ύλικά καί γι' αὐτό διατηροῦνται σέ ἄριστη κατάσταση⁽¹⁴⁾.

3. Εἰκόνες ἀπό τήν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

α' Εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ (0,44×33,50).

Δέν ἔχει ἔνδειξη.

β' Εἰκόνα τῆς Παναγίας (0,44×33,50).

Ἐπάρχει ἀριστερά κάτω στή γωνία ἡ ἔνδειξη:

«Δι(ά)/λαζάρου (...)/ ἅπαν (...)/
νά 18 (...) Φευρουα(ρίου) (...)».

Ἰησοῦς Χριστός.

Μήτηρ Θεοῦ.

(14). Πρὸ ἐτῶν, ὅταν μεταφέρθηκαν οἱ εἰκόνες ἀπ' τῆ Λαμποβίστρα στήν Ἁγία Τριάδα, μέ τήν πρωτοβουλία τοῦ ἐπιτρόπου μακαρίτη Χρήστου Παπαγιάννη, ἔγινε θόρυβος, γιατί ἰσχυρίστηκαν μερικοί, ὅτι ἔλειψε μιά εἰκόνα. Προφανῶς θά πρόκειται γιά τήν εἰκόνα τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου. Δέν μπορούμε νά ἐπιβεβαιώσουμε τόν ἰσχυρισμό αὐτό. Θεωροῦμε δέ κάπως ἀπίθανο ἡ εἰκόνα νά ἦταν παλιότερη ἀπό τό 1821, δηλ. ἀπό τότε πού χρονολογοῦνται οἱ ὑπόλοιπες εἰκόνες πού σήμερα εἶναι στήν Ἁγία Τριάδα. Ἀπλῶς τό σημειώνουμε γιά τήν ἱστορία.

Καί οί δύο εἰκόνες εἶναι ζωγραφισμένες ἀπό ἔμπειρο ἀγιογράφο πού ὀνομαζόταν Λάζαρος.

Ἐπί τήν ἐνθύμησιν ἔχουν καί μερικά σημεῖα. Ἐπί στή χρονολογία δέν ὑπάρχουν τά δύο τελευταῖα ψηφία. Ὁ ἴδιος ἀγιογράφος ὅμως δουλεύει στόν Ἁι -

Ὁ ἄρχων Μιχαήλ.

Γιώργη τό 1832, ὅπως θά δοῦμε πῶς κάτω. Δέν εἶναι ἐπι-
σφαλές νά ἰσχυριστοῦμε ὅτι καί οἱ δύο εἰκόνες εἶναι
τοῦ ἴδιου ἔτους.

4. Ἄλλες εἰκόνες.

α' «Ὁ ἄρχων Μιχαήλ» (0,55×0,42)

Φέρει τήν ἐνδειξη:

«Δια συνδρομής καί ἐξώδου τοῦ
δούλου τοῦ Θεοῦ / εὐσταθίου.
ἐφιμερέοντος προτοπαπᾶς / καί Βασιλείου
ιερέως. Δια χειρός / Λαζάρου ἐξ ἄνω σουδενά/
1834: μαΐου 10».

Τό ὕφος τοῦ φτερωτοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ εἶναι
σοβαρό καί στό δεξιό του χέρι κρατάει σπαθί, ἐνῶ στό
ἀριστερό ζυγαριά. Πατάει πάνω στήν κοιλιά καί τά
πόδια ξαπλωμένου ἀνθρώπου, πού κατατρύχεται ἀπό
ἀγωνία καί ἔχει τό βλέμμα του στυλωμένο στό ἀποτέλε-
σμα τῆς ζυγαριᾶς.

Ὁ Ἅγιος Γεώργιος.

Ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος.

β' Εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου
(0,55×0,42)

Χωρίς ἔνδειξη.

γ' Εικόνα τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους (0,55×0,42)
Χωρίς ἔνδειξη.

δ' Εικόνα τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καί Ἑλένης
(0,55×0,42).
Χωρίς ἔνδειξη.

Οἱ Ἅγιοι Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη.

Εἶναι καί οἱ τέσσερις εἰκόνες τοῦ ἴδιου ἀγιογράφου, τοῦ Λαζάρου, πού καταγόταν ἀπό τὰ Ἄνω Σου-

δενά (σημ. "Ανω Πεδινά). Είναι καλά δουλεμένες, μέ γνήσια χρώματα. Τά πρόσωπα χωρίς λάμψη και φῶς, κάπως πένθιμα. Δέν εἶναι εὐκολο νά ἐξακριβώσουμε ἄν μεταφέρθηκαν ἀπό μία ἢ περισσότερες ἐκκλησίες.

ε' Εἰκόνα πολύμορφη (0,52×0,42).

Ἡ μισή ἐπάνω ἔχει τό Χριστό πού κρατάει μιά σφαῖρα καί εὐλογεῖ. Στά δεξιά του ὁ Πρόδρομος καί ἀριστερά του ὁ ἄρχων Μιχαήλ. Ἀπό τή μέση καί κάτω εἰκονίζονται τέσσερις Ἅγιοι. Ἀπό ἀριστερά: Μέγας Βασίλειος, ἱερός Χρυσόστομος, Ἅγιος Σπυρίδων καί Ἅγιος Νικόλαος. Φέρει τήν ἔνδειξη:

Πολύμορφη εἰκόνα.

«δέησις / του δου/λου του Θε/ου
Βασι/λειου ἱερέως / καί δια χηρός
ἡμῶν Πε/τρου ἱερέ/ος Βλαχο/γοραντζί/
1825. Οκτομβίου 4».

Στό πίσω μέρος τῆς εικόνας μέ μαύρη μελάνη γράφει:
«1825 Παπαβασίλης».⁽¹⁵⁾

στ' Τεμάχια τέμπλου.

Δύο τεμάχια ἀπό κάποια ἐκκλησία. Τό ἓνα (1,36×0,33) ἔχει τέσσερις μορφές: Ἰωήλ, Μωυσῆς, Δανιήλ καί Σοφονίας. Τό ἄλλο τεμάχιο (1,15×0,33) ἔχει τρεῖς προφήτες: Ἱερεμίας, Ζαχαρίας, Ἀβακούμ καί τόν Ἅγιο Δημήτριο τόν μυροβλύτη. Οἱ μορφές δέ μοιάζουν μέ τίς ἄλλες εἰκόνες πού ὑπάρχουν στό ναό τῆς Ἁγίας Τριάδος. Εἶναι ἄτεχνες.

5. Ἱερά σκεύη.

Σέ μικρό σταυρό ἀγιασμοῦ σημειώνεται:

«1899 ΚΑΣΤΑΝΗΑΝΗ ΣΤΑΥΡΩΣ».

Στό ἅγιο ποτήριο ἐπίσης, πού στή βάση του εἶναι σκαλισμένη ἡ Ἁγία Τριάδα, ἡ Ἀνάσταση καί ἡ Σταύρωση, διαβάζουμε:

«ΜΝΗΣΘΗΤΙ ΚΥΡΙΑ ΤΩΝ ΔΟΥΛΩΝ ΣΟΥ
ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΩΝ ΤΗΝ ΧΩΡΑΝ ΤΑΥΤΗΝ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΝ 1899»

Τό μεταλλικό κάλυμμα τοῦ ποτηρίου ἔχει τρεῖς παραστάσεις: Ἁγίας Τριάδος, Εὐαγγελισμοῦ καί Βαπτίσεως. Στό μεταλλικό κάλυμμα τοῦ δισκαρίου, πού ἔχει

(15). Τόν Παπαβασίλη τόν συναντοῦμε πολλές φορές. Στίς ἐπιγραφές τῆς Λαμποβίστρας καί τοῦ Ἁι-Γιάννη σημειώνεται ἐπίσης τό ὄνομά του. Δυστυχῶς δέν γνωρίζουμε περισσότερες πληροφορίες. Ἡ ἀγάπη του πρὸς τά ἐξωκκλήσια καί τίς ἱερές εἰκόνες μᾶς ἐπιτρέπει νά τόν χαρακτηρίσουμε ὡς ἄξιο λευίτη. Οἱ νεώτεροι κληρικοί λησμονοῦν αὐτή τήν ἀγάπη. Νομίζουμε ὅτι τό ἐνδιαφέρον τοῦ ἱερέως δέν πρέπει νά περιορίζεται μόνο στίς τελετουργίες. Νά φροντίζει καί γιά τή συντήρηση ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἐνορίας. Νά συλλέγει καί ἀσφαλίζει τά ἱερά κειμήλια γιά νά μή βρίσκουν πεδίο δράσης οἱ ἀρχαιοκάπηλοι.

ἐπίσης τίς ἴδιες παραστάσεις, διαβάζουμε:

«ΜΝΗΣΘΗΤΙ ΚΥΡΙΕ ΤΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ
ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΚΑΣΤΑΝΗΣ».

Στόν Ἐσταυρωμένο καί συγκεκριμένα στή βάση τοῦ σταυροῦ ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη ἔνδειξη:

«Δέησης τῶν /δοῦλων Σοῦ Νικολάου/
Ζῶη. καί τέκ/νων / Νοεμβρίου 19 / 1895».

Τέλος στίς βάσεις δύο μανουαλίων ὑπάρχει ἡ χρονολογία 1885 ἐνῶ σέ τρίτο σημειώνεται 1887.

Ε' ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΑ ΕΡΕΙΠΙΑ

Σήμερα ἐκτός ἀπό τά ἕξι ἐξωκκλήσια πού ἀναχτίστηκαν τά τελευταῖα χρόνια, ὑπάρχουν καί ἄλλα ἕξι ἐρειπωμένα. Αὐτά τά ἐπισκεφθήκαμε γιά νά συγκεντρώσουμε τυχόν λησμονημένες εἰκόνες καί παράλληλα νά σημειώσουμε διάφορες χρονολογίες.

Σ' ὅλες τίς ἐπισκέψεις μας εἶχαμε καί ταλαιπωρία, ἀφοῦ εἴμαστε ἀναγκασμένοι νά περπατοῦμε σέ δασωμένες περιοχές μέ ἀπάτητα πιά μονοπάτια. Πρόσθετη δυσκολία γιά μᾶς ἦτανε τό γεγονός ὅτι ἡ περιοχή μᾶς εἶναι ἄγνωστη. Ἐτσι πολλές φορές μπερδεύαμε τά μονοπάτια καί ψάχναμε ἐδῶ καί κεῖ ἄσκοπα. Ὅλα αὐτά ὅμως τά λησμονούσαμε καθώς ἀνακαλύπταμε κάποια ἐπιγραφή ἢ σημειώναμε ἕνα ἱστορικό στοιχεῖο¹⁶.

(16). Πληρέστερη θά ἦταν ἡ μελέτη μας ἂν δημοσιεύαμε καί δείγματα διαφόρων τοιχογραφιῶν πού συναντήσαμε. Ὅμως ἡ φωτογράφιση αὐτῶν ἀπαιτεῖ κάποια τελειοποιημένα μηχανήματα (εἰδικές φωτογραφικές μηχανές) καί πείρα, πού ἐμεῖς δέν διαθέταμε. Γενικά ὅμως σημειώνουμε πώς οἱ τοιχογραφίες στά ἐξωκκλήσια - μέ ἐξαίρεση τοῦ Ἁι-Γιώργη - εἶναι πρόχειρες καί κακόγουστες. Οἱ περισσότερες εἶναι «ἔργα» ἀνθρώπων πού δέν γνώριζαν τίποτε ἀπό ἀγιογραφία. Ἄπλως μέ χρώματα γέμιζαν ἐπιφάνειες τοίχων. Οἱ μορφές τῶν Ἁγίων εἶναι τρομερές.

Ξεκούραση νιώθαμε καί ὅταν καθισμένοι σ' ἓνα μισοχαλασμένο τοῖχο ἢ στή ρίζα κάποιου αἰωνόβιου δέντρου ψέλναμε τό ἀπολυτίκιο τοῦ ἁγίου τοῦ ναοῦ. Πολλές φορές δακρύσαμε μπροστά στά λιθοσώρια. Μακαρίσαμε τούς παλιούς καί εὐλογημένους Καστανιάνιτες, τούς ἀπονήρευτους ἀνθρώπους, πού μή λογαριάζοντας τή σκλαβιά καί τή φτώχεια, χτίζανε ἐξωκκλήσια καί ἀναπαύονταν στή πίστη. Καί ἦτανε εὐτυχέστεροι ἀπό μᾶς τούς πονηρούς, πού κορεστήκαμε ἀπ' τά ἀγαθά, ἀλλά χάσαμε τή γαλήνη τῆς ψυχῆς καί γίναμε ἔτσι δυστυχεῖς.

Στή συνέχεια θά κάνουμε ἰδιαίτερο λόγο γιά τή καθένα ἀπ' τά ἕξι ἐρειπωμένα ἐξωκκλήσια.

ΣΤ' Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Ἡ ἐκκλήσια τοῦ Ἁγίου Δημητρίου πρέπει νά εἶναι χτισμένη πρό τοῦ 1800. Δυστυχῶς δέν μπορέσαμε νά βροῦμε καμιά χρονολογία ἢ ἐπιγραφή. Οἱ εἰκόνες τοῦ τέμπλου ἔχουν πάθει ὀλική καταστροφή. Χαλασμένη ἡ στέγη ἀπό χρόνια, ἔπεφταν τά νερά τῶν βροχῶν μέσα καί ἀποχρωμάτισαν τίς μορφές τῶν εἰκόνων. Τά βημόθρονα τῆς ὡραίας πύλης καί μερικά ἀξιόλογα κομμάτια τοῦ τέμπλου πρόσφατα τοποθετήθηκαν στό νέο ναό τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

Ἡ ἐκκλήσια εἶχε στασίδια καί σ' ὅλες τίς ἐπιφάνειες τοιχογραφίες, ἀτεχνες βέβαια ὅπως διαπιστώνουμε ἀπό ἐκεῖνες πού μέχρι σήμερα διατηροῦνται. Ὁ Μυστακίδης ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἁγιος Δημήτριος ἦτανε

κεντρικός ναός του χωριού¹⁷, μπροστά από τους 'Αγίους 'Αποστόλους.

'Η ἐκκλησία δέν ἔχει παράθυρα, παρά μόνο δύο μικρά σάν πολεμίστρες. 'Επίσης ὑπάρχει ἕνας ἀπεριποίητος νάρθηκας μέ μερικές παραστάσεις, πάρα πολύ ἀπλοϊκές, πού δείχνουν τό θλιβερό κατάντημα ἐκείνων πού πέφτουν σέ διάφορα ἀμαρτήματα (πορνεία, μέθη κ. λ. π.) καί φυσικά μένουν ἀμετανόητοι.

Ζ' Η ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ «ΠΕΡΓΟΥΛΙΑΣ»

Στήν τοποθεσία «Περγουλιά», σ' ἕνα ὁμορφο καί ἴσιο μέρος, γεμάτο ἀπό ζελενιές καί πουρνάρια, ὑπάρχει ἡ 'Αγία Παρασκευή. Σώζονται οἱ τεσσερις τοῖχοι. Τό 1982 ὁ 'Ηλίας Ζαραλίκος ἔκανε μιά νέα στέγη καί μπορεῖ τώρα νά τελεστεῖ λειτουργία.

Στή δυτική πλευρά, ἀπ' ἔξω, πάνω ἀπό τήν χαμηλή εἴσοδο τοῦ ναοῦ ὑπάρχει μέ κεραμίδια χτισμένα μέ τόν τοῖχο ἡ χρονολογία 1801. Στήν ἀνατολική πλευρά, ἐπίσης ἀπ' ἔξω καί στή δεξιά ἐπάνω γωνία καθώς κοιτάζουμε, ὑπάρχει ἐπιγραφή σκαλισμένη στήν πέτρα μέ καθαρά γράμματα, πού ἀναφέρει τά ἑξῆς:

«1802 / ΓΕΝΑΡΙΣ - ΙΚΟ/
ΣΑ ΓΑΧΟΣ ΚΤΙΤΟΡΑΣ».

Δέν εἶναι εὐκόλο νά καταλάβεις τί ἔγραψε ὁ πελεκητής μάστορας, πού βέβαια δέν γνώριζε καθόλου ὀρ-

(17). 'Εκεῖ ὑπάρχει καί τό νεκροταφεῖο τοῦ χωριοῦ. Σέ μερικούς παλιούς τάφους ὑπάρχουν πέτρινοι σταυροί, πού γράφουν ὀνόματα καί χρονολογίες. Σ' ἕναν μάλιστα παρατηρήσαμε νά εἶναι σκαλισμένη ἡ σταύρωση τοῦ Χριστοῦ. Καί ἐκεῖ πρέπει νά στρέψει τό ἐνδιαφέρον του ὁ αὐριανός ἱστορικός τῆς Καστάνιανης.

θογραφία. Ίσως νά ἤθελε νά γράψει: «1802, Γενάρης εἴκοσι. ΣΑ ΓΙΑΧΟΣ ΚΤΙΤΟΡΑΣ».

Τό ΣΑ πού βρίσκεται μπροστά ἀπό τό ἐπώνυμο ΓΑΧΟΣ ἄν δέν εἶναι ἡ τελευταία συλλαβή τῆς λέξης ΙΚΟ, θά κρύβει τό βαφτιστικό ὄνομα τοῦ κτίτορα.

Ἡ τρίτη ἐπιγραφή εἶναι μέσα στό ἱερό, ἀκριβῶς ἐπάνω ἀπό τήν προσκομιδή. Στό μέρος αὐτό σώζεται τμήμα τοιχογραφίας πού γράφει:

«ΗΣΤΟΡ(Η)ΘΗ ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΔΙ' ΕΞΟΔΩΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ / ΝΙΚΟΛΑΟΥ καί Γεωργίου
1851 (ἀκολουθεῖ δυσανάγνωστη λέξη)».

Τό ἔτος 1982 λειτουργήσαμε στό ἐξωκκλήσι καί τελέσαμε καί μιὰ βάπτισι. Ὅπως μᾶς πληροφορήσαν οἱ γεροντότεροι ἐκεῖ εἶχε πολλά χρόνια νά τελεστεῖ λειτουργία.

Η' Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Σέ κοντινή ἀπόσταση ἀπό τήν Καστάνιανη βρίσκεται τό ταπεινό ἐξωκκλήσι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Εἶναι σέ χαμηλό μέρος χτισμένο καί φαίνεται ἀπό τό δημόσιο δρόμο, τό «Κατσίκι». Τά 163 χρόνια ζωῆς του ἔχουν ἀφήσει ἔντονα τά σημάδια τῆς καταστροφῆς, ἀφού ποτέ δέν ἔγινε προσπάθεια νά συντηρηθεῖ. Εἶναι περίεργο καί ἀξιοθαύμαστο πού ἡ στέγη ἀκόμη στέκεται στούς τοίχους.

Τόν χρόνο κτίσεως τῆς ἐκκλησίας τόν βλέπουμε σέ τρεῖς ἐξωτερικές πρόχειρες ἐπιγραφές. Στή δυτική πλευρά, ἐπάνω ἀριστερά γράφει:

«1820 ΜΑΓΙΟΥ».

Ἐπίσης στήν εἴσοδο ἀριστερά διαβάζουμε: «1820». Ἡ

ἴδια χρονολογία εἶναι χαραγμένη δίπλα στήν ξεθωριασμένη ἐξωτερική τοιχογραφία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐπάνω ἀκριβῶς ἀπό τήν εἴσοδο.

Παραμονές τοῦ μεγάλου ξεσηκωμοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τοῦ κατακτητῆ. "Ὅταν οἱ Ἕλληνες τῆς νότιας Ἑλλάδας τροχοῦσαν τά σπαθιά τους, οἱ Καστανιανίτες ἔχτιζαν ἐκκλησίες τόσο πολύ χρήσιμες γιά τή ζωή τους, ἀφοῦ ἡ σκλαβιά γι' αὐτούς θά βαστοῦσε ἀκόμη ἕναν αἰῶνα περίπου καί ἔπρεπε ἡ ψυχή τους νά βρίσκει ἀποκούμπι στόν Θεό καί στόν τροπαιοφόρο Γεώργιο.

Τό μήκος τῆς ἐκκλησίας εἶναι 7,40 μ. καί τό πλάτος 4,50 μ. Δέν ἔχει παράθυρα. Τό ἱερό, ἡ κόγχη, εἶναι χτισμένο μέ ὠραῖες πελεκητές πέτρες καί γι' αὐτό δέν ἔχει ρωγμές. Ἡ στέγη εἶναι φτιαγμένη μέ γρεντές καί μικρούς κορμούς δέντρων (λουμάκια) ἢ ἀπό μεγαλύτερους πού εἶναι σχισμένοι. Εἶναι σκεπασμένη μέ πλάκες καί δέν ἔχει ταβανωθεῖ ποτέ. Τό δάπεδο ἔχει ἐπίσης πλάκες. Οἱ τοῖχοι εἶναι ἀσοβάτιστοι, ἐκτός ἀπό τό ἱερό ὅπου ὑπάρχουν καί τοιχογραφίες. Στήν κόγχη τῆς Ἁγίας Τραπέζης, στό ἀριστερό μέρος ὑπάρχει μιά ἐπιγραφή πού δέν εἶναι εὐανάγνωστη. Μετά ἀπό ἐπίμονη προσπάθεια, βρέχοντάς την συνεχῶς γιά νά ζωηρεύουν κάπως τά χρώματα, διαβάσαμε:

«Δηα δαπάνης και ἐξώδ(ων)/
τῶν δούλου του Θεοῦ Βασίλη/
παπαναστάσι και των τε/κνων αυτοῦ

Ἰωάννη αναστασίου / Κυρίτζη 1832 Μαΐου 23/

Δια χιρος λαζ(άρου) (δυσ. λέξη)/
εξαΝασι δε (...)

Κάτω ἀπό τή βάση τῆς χωνευτῆς Ἁγίας Τραπέζης,

σέ λαϊκή διακόσμηση τοῦ τοίχου, ἀνθοδοχεῖο μέ λουλούδια, διαβάζουμε:

«1832 μαΐου 23».

Στήν Πλατυτέρα τό πρόσωπο εἶναι κατεστραμμένο. Πιο κάτω εἶναι τέσσερις ἱεράρχες. Ἐπί ἀριστερά πρὸς τὰ δεξιά: Γρηγόριος Θεολόγος, Βασίλειος, Χρυσόστομος καί ἕνας ἀκόμη ἱεράρχης πού ἀπό τή μέση καί πάνω δέ διακρίνεται. Δίπλα ἀπό τήν Ἁγία Τράπεζα,

Ἡ Ἁγία Τράπεζα.

Ἐπί ἀριστερά, εἶναι ὁ πρωτομάρτυρας Στέφανος, ἐνῶ δεξιά διατηρεῖται ἕνα τεμάχιο τοιχογραφίας μέ τόν Ἅγιο Ἀθανάσιο καί τόν Ἅγιο Χαράλαμπο, πού σχεδόν ἔχει ἀποκολληθεῖ ἀπό τόν τοῖχο.

Στήν προσκομιδή ἢ Ἁκρα Ταπείνωση καί κάτω ὀκτώ θέσεις γιά δίπτυχα. Σέ δύο ἀπ' αὐτές τὰ ὀνόματα εἶναι εὐανάγνωστα. Σημειώσαμε μερικά:

«Κυμημένα
ἀνάστασιου ἱερέος. / ἀφέντρος πρεσβυτέρας.
Ἰωάννου. / ἄλεξάνδρας. σταύρου/
χριστοδούλου. γεωργίου. Ἰωάννου/
γεωργίου. σταμάτος. δέσπος./
ἑλένης. ἀθανασίου. χριστοδούλου./
ἄγγελος. † Ἰωάννου. σταμάτος. σούλτος(;) /
γιαννοῦς. μαρίας».

καί δίπλα:

«ζώντον
Βασιλίου. Ἰωάννου. / Κυρίτζι. ἀναστασίου./
λάμπρου. σταμάτος. δέσπος. / ἀναστασίου.
μαρίας. Κωνσταν/τίνου. ἄγγελος. δέσπος.
σοφίας. / Κωνσταντίνου. ἀθανασίου. / Χριστο-
δούλου. στασινῆς. / Βασιλίου. Βαγγέλη».

Στή βορεινή πλευρά οἱ πρωτοκορυφαῖοι Πέτρος καί Παῦλος κρατοῦν μιά ἐκκλησιούλα καί δεξιότερα ἓνας ἄγγελος. Ἡ τοιχογραφία αὐτή παρουσιάζει ἐνδιαφέρον. Ἡ βάρβαρη ὅμως συνήθεια τῶν νεοελλήνων ν' ἀποθανατίζουν τό ὄνομά τους καταστρέφοντας καί μορφές ἁγίων ἀκόμη, ἔχει ἐπιφέρει ἀνεπανόρθωτες καταστροφές. Στό πρόχειρο τέμπλο πού ἀποτελεῖται ἀπό μερικά ὄρθια σανίδια ὑπῆρχαν οἱ δύο εἰκόνες, γιά τίς ὁποῖες ἔγινε λόγος πιό πάνω. Σήμερα ἡ ἐκκλησία βρίσκεται σέ ἐτοιμόρροπη κατάσταση καί δέν εἶναι δυνατό νά συντηρηθεῖ.

Θ' ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΛΑΜΠΟΒΙΣΤΡΑ

Πολύ κοντά στη Βόρειο Ήπειρο, σχεδόν στά σύνορα, ΝΔ του χωριού, είναι η Γέννηση της Θεοτόκου. Τό μέρος είναι ὁμορφο μέ πλούσια βλάστηση. Παλιότερα γινότανε μεγάλο πανηγύρι στη μνήμη της, 8 Σεπτεμβρίου, μέ τή συμμετοχή ὄλων τῶν Καστανιανιτῶν καί τῶν κατοίκων τῶν γύρω χωριῶν. Ἐρχόντανε ἀκόμη καί ἀπό τά χωριά Κοσοβίτσα καί Λόγγο τῆς Βορείου Ἠπείρου, προτοῦ βέβαια νά μποῦν τά συρματοπλέγματα.

Ἡ προσωνυμία Λαμποβίστρα δόθηκε στό ἐξωκκλήσι κατ' ἀπομίμηση τοῦ ὀνόματος τῆς Μονῆς τοῦ Λαμπόβου τῆς Βορείου Ἠπείρου. Τοῦτο βέβαια δέν εἶναι ἀπόλυτα ἐξακριβωμένο, ἀλλά σ' αὐτή τήν ἐξήγηση μᾶς ὀδηγοῦν μερικές πληροφορίες πού ἔτυχε νά ἀκούσουμε ἀπό τούς γέροντες, οἱ ὁποῖοι μάλιστα ἰσχυρίζονται ὅτι ἐκεῖ παλιά ἦταν χτισμένο μοναστήρι. Μήπως ἦταν μετόχι τῆς ἱστορικής μονῆς τοῦ Λαμπόβου; Δέν ἔχουμε κανένα ἱστορικό στοιχεῖο; Πάντως Λαμποβίστρα ἐπονομάζεται καί ἡ Γέννηση τῆς Θεοτόκου τοῦ χωριού Κάτω Λάβδανη.

Τό ἐξωκκλήσι σήμερα ἔχει καταρρεύσει. Ἡ στέγη βούλιαξε. Ἡ θύρα πού βίσκεται στη νότια πλευρά κεῖται καταγῆς σαπισμένη. Ἡ εἴσοδος εἶναι χαμηλή καί στήν κάθε πλευρά ὑπάρχουν πελεκημένα ἀγκωνάρια. Σέ δύο μάλιστα παρατηροῦμε ἀνάγλυφα λιοντάρια, σύμβολα ἰσχύος καί δυνάμεως. Ἀριστερά τῆς εἰσόδου ὑπάρχουνε δύο ἐπιγραφές ἐντοιχισμένες πού μᾶς βοηθοῦν νά μάθουμε ἀπό πότε χρονολογεῖται ἡ ἐκκλησία.

Ἡ πρώτη εἶναι σκαλισμένη σέ μαυριδερή πλάκα.
Λέγει:

«ΕΚΕΝΙ(Α)ΣΤΙ ΕΝ ΚΕ/ΡΟ ΠΡΟΤΟΠΑΠΑ/
ΚΕ ΠΑΠΑΒΑΣ/ΙΛΗ ΙΕΡΕΩΝ / ΕΝ ΕΤΙ 1833
ΓΕΩΡΓΙΟΣ».

Τό περιεχόμενο τῆς ἐπιγραφῆς ἔχει ὁμοιότητα μέ
ἐκεῖνο τῆς ἐπιγραφῆς πού συναντήσαμε στόν Ἅγιο Ἰ-
ωάννη καί γιά τήν ὁποία θά κάνουμε λόγο πιο κάτω.
Ἐνα μέτρο πιο πέρα, στό ἴδιο ὕψος, βρίσκεται ἡ δεύ-
τερη ἐπιγραφή γραμμένη σέ ἀσπριδερή πλάκα. Διαβά-
ζουμε:

«Ε(Ν ΕΤΕΙ) 1833 / ΣΤ(Α)ΘΗΟΥ/
(Τ)ΖΟΥΤΗΣ / ΜΑΣΤΟΓΙΑ/ΝΙ(Σ)
ΠΡΙΣΟΓΙΝΗΤΗΣ / ΑΠΡΙΛΙΟΣ».

Ἀπό τίς δύο ἐπιγραφές εὐκόλα διαπιστώνουμε ὅτι
στήν ἐκκλησία δούλεψαν μαστόροι ἀπό τήν ἐπαρχία
Κονίτσης. Ὁ Γεώργιος ἦταν ἀπό τήν Βούρμπιανη,
ὅπως θά δοῦμε πιο κάτω σέ ἄλλη ἐπιγραφή καί ὁ Γιάν-
νης ἀπό τήν Πυρσόγιαννη.

Ἡ χρονολογία 1833 δημιουργεῖ ἕνα ἐρώτημα:
Μήπως εἶναι τό ἔτος ἀνακαινίσεως τῆς Λαμποβίστρας;
Γιατί οἱ εἰκόνες πού ὑπάρχουν στόν κεντρικό ναό τῆς
Ἁγίας Τριάδος καί προέρχονται ἀπό τήν Παναγία, εἶ-
ναι κατά δώδεκα χρόνια νεώτερες (1821).

Στό ἱερό βλέπουμε τήν Πλατυτέρα καί πιο κάτω ἡ
σειρά τῶν ἱεραρχῶν σέ σχεδόν καλή κατάσταση. Ὁ-
μοίως καί στήν προσκομιδή ὑπάρχει τοιχογραφία.
Στόν κυρίως ναό ὑπάρχει μιά ζώνη, ἕνα μέτρο ἀπό τό
δάπεδο, μέ τοιχογραφίες, πού οἱ περισσότερες εἶναι
ἀκέφαλες γιατί τά ψηλότερα σοβατίσματα ἔχουν πέσει.

Στή δυτική πλευρά σέ υπέρθυρη μισοσβημένη ἐπιγραφή διαβάζουμε τή φράση:

«διά χειρός Βασιλείου Θεοδοσίου»

Τό δάπεδο τοῦ ναοῦ εἶναι πλακοστρωμένο. Ταβάνι δέν ὑπῆρχε. Ἡ δυτική πλευρά λουσμένη ἀπό τά νερά ἔχει φυτρωμένα ὠραιότατα μανιτάρια. Ἐξω ἀπό τήν ἐκκλησία ὑπῆρχε πηγάδι, ὅπως διηγοῦνται οἱ παλιότεροι⁽¹⁸⁾.

Παναγία ἢ Λαμποβίστρα.

(18). Σχετικό ἄρθρο γιά τήν Παναγία τή Λαμποβίστρα δημοσιεύσαμε στό πολυγραφημένο περιοδικό «Τό Σήμαντρο», τεῦχος 1ο, 1982. Οἱ μεγαλύτεροι Καστανιανίτες εὐλαβοῦνται ἰδιαίτερα τή Λαμποβίστρα. Πολλοί μάλιστα ἐκφράζουν τήν εὐχή νά ξαναχτιστεῖ τό ἐξωκκλήσι. Ὑπάρχει ὅμως τό πρόβλημα τῆς μεταφορᾶς τῶν ὑλικῶν ἐκεῖ, ἀφοῦ δέν μπορεῖ νά φτάσει αὐτοκίνητο. Πρόσθετη δυσκολία εἶναι καί τό γεγονός ὅτι ἡ συνοριακή γραμμή εἶναι πολύ κοντά μέ τήν Παναγία τή Λαμποβίστρα.

Γ' Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ

Κοντά στη «Νεβέρτιστα», μιά περίπου ώρα πεζοπορία από την Καστάνιανη, είναι ο Ἅγι-Γιάννης. Βυθισμένος στην ἀδιαπέραστη βλάστηση. Μερικές δρεῖς, πιά ψηλές ἀπ' τὰ ἄλλα δέντρα προδίδουν τόν Ἅγιο. Στην προσπάθειά μου νά φτάσω στό ἐξωκκλήσι ἔχασα τό μονοπάτι καί χωρίς νά μπορῶ νά προσανατολιστῶ, ἔκανα γύρους ἀπ' αὐτό. Σ' ἓνα μέρος εἶδα βαθειές νεροφαγιές πού εἶχαν ξεθάψει τό σύμπλεγμα τῶν ριζῶν. Δίκτυο ὀλόκληρο οἱ ρίζες τῶν δέντρων, μικρές καί μεγάλες. Ἐμοιαζαν μέ τὰ σίδερα πού βάζουν οἱ οἰκοδόμοι στά τσιμέντα γιά νά ἀντέχουν. Κάτω ἀπό τὰ ριζώματα σκοτεινή σπηλιά, ιδιαίτερα ἐντοπισιακή. Ἐδῶ καταλαβαίνεις ἐποπτικά τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο τό νερό καταστρέφει τό ἔδαφος καί πῶς οἱ ρίζες τῶν δέντρων συγκρατοῦν αὐτό ἀπό τούς ὀρμητικούς χειμάρρους.

Ὁ Ἅγι-Γιάννης, σιωπηλός καί χωρίς στέγη, δίνει μιά ἀνακούφιση στόν προσκυνητή. Μιά πρόχειρη διαίρεση στό ἱερό καί τρία σανίδια κρεμασμένα πού ἄλλοτε ἦταν εἰκόνες. Στό ἱερό ὑπάρχουν πρόχειρες τοιχογραφίες, ἀκαλαίσθητες, τερατώδεις. Στή δυτική πλευρά ἐξωτερικά, μέ ἱκανοποίηση εἶδαμε μιά ἐντοιχισμένη πλάκα (0,23×0,47) πού μᾶς πληροφορεῖ:

«(Ε)ΤΙ 1836 ΓΕΝΑΡΙΣ 25 / ΕΚΕΝ(ΙΑΣ)ΤΙ
ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΤΗΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ / ΒΑΣΙΛΙ
ΠΑΠΑΣ ΚΤΙΤΟΡΑΣ ΔΙΑ ΧΙΡΟΣ / ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΤΟΥΚΑ ΒΟΥΡΠΙΑΝΗ / ΣΠΥΡΟΣ (ΤΣ)ΟΚΟΣ
(Ε)ΠΙΤΡΟΠΟΣ».

Ἐπίσης στήν εἴσοδο διαβάσαμε μιά νεώτερη χρονολογία: «Ε.Δ.Τ. 1947». Οἱ διαστάσεις τῆς ἐκκλησίας εἶναι μήκος 7,70 καί 4,80μ. πλάτος.

ΙΑ' Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΗΣ «ΚΑΤΩ ΧΩΡΑΣ»

Λίγο πιο κάτω ἀπό τόν Ἅγιον Δημήτρη, περί τά 20', εἶναι τό ἐξωκκλήσι τοῦ Ἁγίου Νικόλα. Σ' ἓνα χαμηλό μέρος πού γύρω ὑπάρχουν περί τά δέκα μεγάλα δέντρα, βρίσκονται τά ἔρείπια τῆς ἐκκλησίας. Νομίζεις ὅτι ἀναδύεται ἀπό τό βάθος τῆς γῆς. Δέν ἔχει ὕψος. Πάνω ἀπό τό ἔδαφος εἶναι μόνο ἓνα μέτρο περίπου καί ἄλλο τόσο ἡ στέγη του. Ἡ θύρα εἶναι μικρή (1,35×0,65). Ἐρευνήσαμε μήπως ὑπάρχει καμιά χρονολογία. Δυστυχῶς πούθενά δέν μπορέσαμε νά ἐπισημάνουμε ἔστω καί μιά ἐνδειξη. Μόνο στήν εἴσοδο ἀριστερά διάβασα τή χρονολογία 1922, πού εἶναι βέβαια μεταγενέστερη. Τό χτίσιμο τῆς ἐκκλησίας εἶναι μέ ἀπελέκτες πέτρες καί ἔχει διαστάσεις μήκος 8,25 μ. καί 4,70 μ. πλάτος.

Σήμερα σώζονται οἱ τρεῖς τοῖχοι καί μισή στέγη. Τό θέαμα εἶναι θλιβερό: πλάκες, σάπια ξύλα, βρύα, φύλλα, ὑγρασία, μούχλα καί ἄγρια μελίτσια. Κατά τήν ἐπίσκεψή μας συναντήσαμε καί ἓνα μεγάλο ἀρπακτικό πουλί πού ξαφνιασμένο ἀπό τήν ἐμφάνισή μας πέταξε μέ πολύ θόρυβο.

Ἡ περιοχή εἶναι δασωμένη. Ψηλές καί πυκνές κουμαριές, δάσος πυκνό καί ἀπάτητο. Ἐπιστρέφοντας μᾶς ἐντυπωσίασε μιά ἀσυνήθιστη εἰκόνα: Σ' ἓνα καταπράσινο μέρος ὑπῆρχε ἓνας βράχος ξελακκωμένος ἀπό τά νερά. Πάνω του λίγο χῶμα μέ χλωρά καί ξερά χόρτα καί ὠραῖα ἀνθισμένα ρίκια. Καραβάκι μέ ἄσπρα πανιά σέ πράσινη θάλασσα...

Ὁ Ἅγιο - Γιάννης ὁ Πρόδρομος

Ἡ κτιτορική ἐπιγραφή στό ἐξωκκλήσι τοῦ Ἅγιο - Γιάννη.

ΙΒ' ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἀπό τὰ ὅσα προαναφέραμε συμπεραίνουμε ὅτι οἱ παλιοὶ Καστανιανῖτες διακρίνονταν γιά τήν εὐσέβειά τους καί τήν πίστη πρὸς τόν Θεό. Ὁ μέγας ἀριθμός τῶν ἐξωκκλησιῶν πού εἶχαν χτίσει εἶναι ἡ ἔκφραση τῆς θρησκευτικότητάς τους.

Δυστυχῶς ἀπό τότε πού διώχτηκε ὁ Τοῦρκος κατακτητής, οἱ ἄνθρωποι - γενικότερα - ἔχασαν τήν ἀπλότητα τῆς ψυχῆς τους, πονήρεσαν καί βασανισμένοι ἀπ' τή φτώχεια, τούς πολέμους καί ἄγονο τῆς περιοχῆς τράπηκαν σέ φυγή, ξενιτεύτηκαν οἱ περισσότεροί στήν Ἀθήνα, γιά νά δουλέψουν ὡς ἀρτεργάτες κάτω ἀπό ἄθλιες συνθῆκες. Ἔτσι τό χωριό ρημάξε καί φυσικά ἐγκαταλείφθηκαν καί οἱ ἐκκλησίαι. Μετά ἀπό μακρόχρονη ἐγκατάλειψη φυσικό ἦταν, ἀφοῦ καί ἱερέας μόνιμος δέν ὑπῆρχε, νά πέσουν.

Τό φαινόμενο ὅμως πού παρατηρήθηκε τά τελευταῖα χρόνια, νά προθυμοποιοῦνται πολλοὶ Καστανιανῖτες νά ξανακτίσουν τά ἐξωκκλήσια, παρά τίς ἄτονες καί ἀβάσιμες ἀντιρρήσεις μερικῶν, ἐπιβεβαιώνει τήν γνώμη μας ὅτι καί στούς σημερινούς κατοίκους ὑπάρχει ἡ ἴδια εὐσέβεια, τηρουμένων βέβαια τῶν ἀναλογιῶν.

Ἴσως ἐδῶ θά πρέπει νά κάνουμε καί μιά διευκρίνηση γιά ἐκείνους πού ἰσχυρίζονται, ὅτι τά πολλά ἐξωκκλήσια δέν χτίστηκαν γιά νά ἐξυπηρετήσουν τίς πνευματικές ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων, ἀλλά γιά νά ἀποφεύγουν τό «γεώμορο» πού ἔδιναν στόν κατακτητή.

Δηλ. χτίζοντας ένα έξωκκλήσι, ή περιοχή γύρω άπ' αυτό θεωρείτο «βακούφικη» και οί Τουρκοί δέ ζητούσαν «δέκατο» και «γεώμορο» άπό τίς καλλιέργειες. Σήμερα λέγουν δέν ύπάρχει λόγος νά χτίζουμε έξωκκλήσια ή νά συντηρούμε τά παλιά. Ή εξήγηση αυτή φαίνεται λογική και όρθή. Όμως μέ ώριμότερη σκέψη άποδεικνύεται τουλάχιστον άνεπαρκής, άφοϋ τά περισσότερα έξωκκλήσια ήταν χτισμένα σέ κορυφές και ψηλώματα πού ή γύρω τους περιοχή δέν ήταν καλλιεργήσιμη. Γιατί λοιπόν τά χτίζανε; Μάλιστα ξοδεύανε και χρήματα για άγιογραφίες στους τοίχους, πού δέν ήταν άπαραίτητες. Τί καλλιέργεια μπορεί νά γίνει στην Παναγοπούλα, στον Άι-Θανάση, στον Άι-Γιώργη, στον Άι-Χριστόφορο, στον Άι-Λιά και άλλου; Άς μή θέλουν μερικοί νά εξηγοϋν τίς έκδηλώσεις του θρησκευόμενου λαοϋ μας άντιθρησκευτικό τρόπο. **Οί παλιοί πίστευαν και έχτιζαν.** Πολλές φορές φιλοδοξούσαν δυό δυό, τρείς τρείς οικογένειες νά έχουν τό δικό τους έξωκκλήσι, τό όποιο φρόντιζαν και συντηρούσαν. Επίσης πρέπει νά έχουμε ύπόψη μας ότι τά περισσότερα έξωκκλήσια της Καστάνιανης χτίστηκαν μετά τό 1821, γεγονός πού φανερώνει ότι ό Τουρκος κατακτητής δέν θά σεβόταν τά θρησκευτικά προνόμια πού είχε παραχωρήσει στους Έλληνες μετά την Άλωση. Και είναι φυσικό άφοϋ στη νότια Ελλάδα οί «ραγιαδες», οί «γκιαούρηδες» είχαν ξεσηκωθεί εναντίον του. Νομίζουμε ότι τότε θά είχε γίνει πιεστικότερος ό κατακτητής στην είσπραξη των φόρων και δέν θά χαριζόταν οϋτε στά «βακούφικα».

Ή Καστάνιανη τότε ήταν μεγάλο χωριό, κωμόπολη όπως αναφέραμε στην άρχή της μελέτης μας, και

οί κατοικοί της καλλιεργοῦσαν συστηματικά τή γῆ. Εἶχαν μάλιστα στά χωράφια τους καί τά «ἀχούρια»⁽¹⁹⁾, ἀγροτικές κατοικίες, ὅπου διέμεναν ἀπό τόν Μάιο μέχρι τόν Ὀκτώβριο. Μερικοί πού διατηροῦσαν ζῶα, ἔμεναν ὀλοχρονίς στά «ἀχούρια». Φυσικό ἦταν νά θέλουν μιά ἐκκλησία κοντά τους. Ν' ἀνάβουν τά καντήλια συχνά καί στή μνήμη της νά ἐκδηλώνουν τή χαρά τους μέ τραπέζια, ψητά καί μικροπανηγύρια. Ἐκεῖ νά κάνουν προσευχή ὅ,τι τούς ἀπασχολοῦσε καί ὅ,τι ποθοῦσαν.

Τά ταπεινά ἐξωκκλήσια τῆς Καστάνιανης, ὅπως καί ὀλόκληρης τῆς πατρίδας μας, κατά τήν πικρή τουρκοκρατία, ἀπετέλεσαν τήν **μήτρα τοῦ Ἔθνους**, ἀπ' τήν ὁποία γεννήθηκε τό «ποθούμενο»: **Ἡ Ἐλευθερία.**

(19). Τά «ἀχούρια» τῆς Καστάνιανης ἦταν χτισμένα σέ πολλές περιοχές. Σήμερα τά περισσότερα ἔχουν πέσει. Ἀξίζει ὅμως νά ἀσχοληθεῖ κάποιος μ' αὐτά, ἔστω καί μέ τά ἐρείπια. Ἀποτελοῦσαν ἕνα δεύτερο χωριό. Ὅπωςδήποτε ἔχουν ἱστορία καί πολλά ἱστορικά στοιχεῖα μπορεῖ νά συγκεντρώσει ἕνας φιλόπνονος ἐρευνητής.

Επιμόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

28906A

KON